

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра цифровізації та бізнес-консалтингу

Дипломна магістерська робота
на тему Організаційні та методичні засади обліку, аналізу і аудиту
дебіторської заборгованості на підприємстві

Виконала: студентка групи МгДМОАК-20
спеціальності 071 Облік і оподаткування
освітньої програми Міжнародний
облік та аудит-консалтинг

Марина БУХТІЯРОВА

Керівник: к.е.н., доц. Михайло ВЕРГУН

Рецензент к.е.н., доц. Микола МАТЮХА

Київ – 2021

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну
Кафедра цифровізації та бізнес-консалтингу
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Освітня програма Міжнародний облік та аудит-консалтинг

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

цифровізації та бізнес-консалтингу

проф. Маргарита СКРИПНИК

«__» _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Бухтіярова Марина Сергіївна

1. Тема роботи: Організаційні та методичні засади обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві

Науковий керівник роботи Вергун Михайло Олексійович к.е.н., доц.

затверджені наказом вищого навчального закладу від 04.10.2021 р. № 286

2. Строк подання студентом роботи 2 грудня 2021 року

3. Вихідні дані до роботи законодавчі та нормативні документи, фінансова звітність, облікові реєстри та інша документація ТОВ «Терція», м. Київ, підручники, посібники, наукові статті, , періодичні видання, монографії щодо обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості підприємства

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити) нормативно-правова та економічна сутність дебіторської заборгованості підприємства, аналіз сучасного стану та перспективи розвитку ТОВ «Терція», м. Київ, аналіз основних показників його діяльності за останні три звітних роки, теоретичні та методичні основи обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості підприємства

5. Консультанти розділів дипломної магістерської роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата			
		Завдання видав		Завдання прийняв	
Розділ 1	Михайло ВЕРГУН, к.е.н., доц.		06.10.21		06.10.21
Розділ 2	Михайло ВЕРГУН, к.е.н., доц.		13.10.21		13.10.21
Розділ 3	Михайло ВЕРГУН, к.е.н., доц.		27.10.21		27.10.21
Розділ 4	Михайло ВЕРГУН, к.е.н., доц.		03.11.21		03.11.21
Висновки	Михайло ВЕРГУН, к.е.н., доц.		17.11.21		17.11.21

6. Дата видачі завдання 02.10.2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної магістерської роботи	Терміни виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ	02.10.21-05.10.21	
2	Розділ 1. Теоретичні засади обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості	06.10.21-12.10.21	
3	Розділ 2. Організаційно-методичні основи аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»	13.10.21-26.10.21	
4	Розділ 3. Організаційно-методичні підходи до обліку дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»	27.10.21-02.11.21	
5	Розділ 4. Організація і методика аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»	03.11.21-16.11.21	
6	Загальні висновки	17.11.21-23.11.21	
7	Оформлення магістерської роботи (чистовий варіант)	24.11.21-01.12.21	
8	Здача дипломної магістерської роботи на кафедру для рецензування (за 14 днів до захисту)	07.12.21	
9	Перевірка дипломної магістерської роботи на наявність ознак плагіату (за 10 днів до захисту)	11.12.21	
10	Подання дипломної магістерської роботи у відділ магістратури для перевірки виконання додатку до індивідуального навчального плану (за 10 днів до захисту)	11.12.21	
11	Подання дипломної магістерської роботи на затвердження завідувачу кафедри (за 7 днів до захисту)	14.12.21	

Студент _____

Марина БУХТІЯРОВА

Керівник роботи _____

Михайло ВЕРГУН

Директор НМЦУПФ _____

Олена ГРИГОРЕВСЬКА

АНОТАЦІЯ

на дипломну роботу (проект) Бухтіярової Марини Сергіївни
«Організаційні та методичні засади обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві»

Дипломна робота складається з чотирьох розділів.

Об'єкт дослідження – ТОВ «Терція», м. Київ.

У роботі розглянуто економіко-правові засади економічного змісту дебіторської заборгованості; аналітичні дані, облік та аудит дебіторської заборгованості ТОВ «Терція».

Розраховано та проведено аналіз основних економічних показників діяльності ТОВ «Терція».

Розглянуто організаційні положення обліку на ТОВ «Терція» щодо дебіторської заборгованості, внутрішні документи з обліку, проведено аудит та запроваджено організаційні заходи щодо автоматизації обліку дебіторської заборгованості.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, облік, аудит.

АННОТАЦИЯ

на дипломную работу (проект) Бухтияровой Марины Сергеевны
«Организационные и методические основы учета, анализа и аудита дебиторской задолженности на предприятии»

Дипломная работа состоит из четырех разделов.

Объект исследования – ООО "Терция", г. Киев.

В работе рассмотрены экономико-правовые основы экономического содержания дебиторской задолженности; аналитические данные, учет и аудит дебиторской задолженности ООО "Терция".

Рассчитан и проведён анализ основных экономических показателей деятельности ООО «Терция».

Рассмотрены организационные положения учета на ООО «Терция» по

дебиторской задолженности, внутренние документы по учету, проведен аудит и организационные мероприятия по автоматизации учета дебиторской задолженности.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, учет, аудит.

ANNOTATION

for the thesis (project) Bukhtiyarova Marina Sergeevna

"Organizational and methodological principles of accounting, analysis and audit of receivables at the enterprise"

Thesis consists of four sections.

The object of research - LLC "Tertsiya", Kyiv.

The paper considers the economic and legal principles of the economic content of receivables; analytical data, accounting and audit of receivables of LLC "Third".

The analysis of the basic economic indicators of activity of LLC Tertsiya is calculated and carried out.

The organizational provisions of accounting at Tertsiya LLC on receivables, internal accounting documents, audit and organizational measures to automate the accounting of receivables were considered.

Key words: receivables, accounting, audit.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні засади обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості	10
1.1. Поняття та класифікація дебіторської заборгованості	10
1.2. Оцінка дебіторської заборгованості.....	18
1.3. Нормативно-правове регулювання порядку обліку та аудиту дебіторської заборгованості.....	24
Висновки до розділу 1	30
Розділ 2. Організаційно-методичні основи аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»	32
2.1. Загальна характеристика фінансової діяльності ТОВ «Терція».....	32
2.2. Формування методики економічного аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «Терція».....	41
2.3. Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»...	44
Висновки розділу 2.....	50
Розділ 3. Організаційно-методичні підходи до обліку дебіторської заборгованості ТОВ «Терція».....	52
3.1. Облікова політика ТОВ «Терція».....	52
3.2. Організація та методика ведення обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «Терція».....	67
3.3. Напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.....	78
Висновки до розділу 3	85
Розділ 4. Організація і методика аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «Терція».....	88
4.1. Вплив системи аудиту в Україні на стан внутрішнього контролю на ТОВ «Терція».....	88
4.2. Організаційно-методичні прийоми аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «Терція».....	91
4.3. Шляхи оптимізації порядку проведення аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.....	101
Висновки до розділу 4	106
Загальні висновки	108
Список використаних джерел.....	112
Додатки.....	124

ВСТУП

У процесі функціонування господарюючий суб'єкт не завжди проводить розрахунки із іншими організаціями чи фізичними особами одночасно при передачі майна, виконанні робіт, наданні послуг тощо.

В реальності зазвичай виникають ситуації, коли з якихось причин компанія не може стягнути борги із контрагентів за відвантажену продукцію або надані послуги. У такому випадку утворюється дебіторська заборгованість, що являється по суті безвідсотковою позичкою покупцям.

Вона існує протягом довгих місяців, а іноді - років, і чим довший строк непогашенім, тим ймовірніше, що гроші за продукцію або товари не надійдуть. Збільшення суми дебіторської заборгованості погано впливає на фінансове положення фірми, а часом може спричинити банкрутство.

Дебіторська заборгованість значно впливає на встановлення достовірності фінансової звітності, тому коректне її визначення дуже важливе. Тому на сьогодні дуже важливими проблемами, вирішення яких має сприяти поліпшенню фінансового стану господарюючого суб'єкта виступають: вірна організація обліку дебіторської заборгованості. її аналіз, який направлений на встановлення впливу чинників, відносно зростання заборгованості і розрахунку резерву сумнівних боргів, та аудит дебіторської заборгованості, направлений на постійний контроль за достовірністю визначення та відображення дебіторської заборгованості з метою недопущення викривлення інформації.

Проблемам бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості присвячено праці таких вітчизняних учених як: Ф.Ф. Бутинець [1], С. Ф. Голов [2]. Л. Л. Горенька [3], С.В. Дубровська [4]. З. В. Задорожній [5]. Я. Д. Крупка [5], Л. П. Кулаковська [6], А. П. Макаренко [7], В. Я. Савченко [8]. В.В. Сопко [9]. Н.М. Ткаченко [10]. Н. В. Чабанова [11] та ін.

Метою дипломної роботи є вивчення обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості на основі даних конкретного підприємства, виявлення недоліків в процесі його діяльності, розробка пропозицій по

вдосконаленню ведення обліку, аналізу і аудиту розрахунків із покупцями і замовниками на підприємстві.

Виходячи з мети, у роботі поставлені наступні завдання:

- визначити поняття та класифікацію дебіторської заборгованості;
- дослідити нормативно-правове регулювання порядку обліку та аудиту дебіторської заборгованості;
- описати теоретико-методичні підходи до обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості;
- надати загальну характеристику фінансової діяльності ТОВ «Терція»;
- ознайомитися із організацією та методикою ведення обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «Терція»;
- визначити напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;
- проаналізувати стан дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»;
- дослідити організацію та методика аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»;
- запропонувати шляхи оптимізації порядку проведення аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є система обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання України, і зокрема ТОВ «Терція».

Предметом дослідження являються організаційні та методичні аспекти обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості.

В основу роботи покладено діалектичний підхід до дослідження та розкриття сучасного стану обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості. Використовувалися методи наукової абстракції, індукції і дедукції, аналізу та синтезу, порівняння та групування, вибіркового обстеження. З метою обробки відомостей застосовувалися такі методичні прийоми як огляд, документальна перевірка, індексний метод, коефіцієнтний аналіз, метод рядів динаміки, узагальнення.

У дипломній роботі використані періодичні видання, методична і спеціальна література, законодавчі акти і нормативні документи, в яких висвітлено методичні основи обліку і аудиту дебіторської заборгованості, а також дані обліку і звітності ТОВ «Терція».

Наукова новизна у відповідності з метою та завданнями полягає в розроблених пропозиціях, які спрямовані на удосконалення обліку, аналізу та аудиту поточної та довготермінової дебіторської заборгованості в компаніях, а також удосконалено розуміння поняття та класифікації поточної та довгострокової дебіторської заборгованості.

Практична значущість отриманих результатів проявляється в розробці головних шляхів та конкретних рекомендацій із вдосконалення економічного змісту дебіторської заборгованості, її оцінки і визнання, покращення методики обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості, відображення даною виду заборгованості в фінансовій звітності, управління її розміром і пошук резервів при допомозі аналітичних розрахунків, які можуть бути використанні у діяльності ТОВ «Терція».

Дипломна робота складається з вступу, чотирьох розділів, переліку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг роботи становить 124 сторінки комп'ютерного тексту, у тому числі 15 таблиць, 6 рисунків, список літератури з 66 найменувань, 16 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1. Поняття та класифікація дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість являється вагомим сегментом активів компанії. Дебіторська заборгованість певним чином показує недосконалість, незавершеність та безперервність процесу виготовлення продукції (робіт, послуг). «Для функціонуючих підприємств надання комерційного кредиту покупцям є невід’ємною умовою відображення діяльності підприємства, важливою конкурентною перевагою, інструментом росту продажу» [12].

Активи, які приймають участь в процесі виробництва та застосовуються протягом одного операційного циклу, «переносять повністю свою вартість на вартість виробленої готової продукції. Інші активи, що не беруть участь у виробничому процесі, мають грошову форму, забезпечують кругообіг капіталу підприємства й об’єднують процеси виробництва і збуту продукції. Саме до таких активів і зараховують дебіторську заборгованість» [4].

Виступаючи складовою оборотних коштів, дебіторська заборгованість значно знижує оборотність оборотних засобів, що в загальному спричиняє зменшення доходів суб’єкта господарювання. Необхідно зазначити, що кругообіг оборотного капіталу проводиться напротязі операційного циклу:

- 1) «грошові кошти переходять у виробничі запаси:
- 2) у процесі виробництва формується нова продукція;
- 3) продукція підлягає збуту (за кошти або на умовах договору, що зумовлює виникнення дебіторської заборгованості);
- 4) за ідеальних умов виручка за продану продукцію надходить на поточний рахунок і відразу ж авансується у виробництво, що сприяє безперервності процесу виробництва та зростанню суми капіталу підприємства» [13].

У ході дослідження теоретичних аспектів дебіторської заборгованості ми ознайомилися з рядом тверджень стосовно самого поняття «дебіторська заборгованість». Теоретичною базою для вивчення сутності поняття «дебіторська заборгованість» виступають наукові праці вітчизняних і закордонних вчених-економістів.

Дебіторська заборгованість при умові існування можливості одержання фірмою майбутніх економічних вигід і ймовірності коректного розрахунку її величини відноситься до активів суб'єкта господарювання, тобто утворює його майно. Вчені не мають єдиної думки стосовно визнання дебіторської заборгованості, тому це породжує необхідність у вивченні її поняття (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість»

Автор	Визначення
І.О. Бланк	«Сума заборгованості на користь підприємства за наданий ним комерційний кредит, споживчий кредит, а також за попередню оплату продукції, що купується» [14]
Н.М. Грабова. В.М. Добровський	«Заборгованість інших підприємств та осіб нашому підприємству» [15]
О.М. Княшко	«Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати» [16]
Л.О. Лігоненко	«Включені до майна підприємства його майнові вимоги до інших осіб, що є його боржниками в правовідносинах, які виникають за різних обставин» [17]
В.К. Орлова	«Сума заборгованості юридичних або фізичних осіб, які в результаті минулих подій заборгували підприємству грошові кошти. їх еквіваленти або інші активи» [18]
Д. Стоун. К. Хітчинг	«Це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин із ними» [19]
К.С. Сурніна	«Майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів» [20]
О.Є. Федорченко	«Сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникає внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому» [21]
Л.В. Черненко	«Права (вимоги), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору, на повернення боргів платниками та фінансовий ресурс, що тимчасово вилучений із кругообігу і підлягає поверненню у майбутньому» [22]

Джерело: Узагальнено автором на основі [14-22]

Більшість приведених вище визначень є неповними і не відображають сутності поняття всесторонньо. Так як, дебітори можуть бути винні не тільки кошти, а і інші активи; дебітори, окрім прав, мають ще й визначені обов'язки; дебіторська заборгованість включається до складу не тільки оборотних, а й необоротних активів. Таким чином, незважаючи на велику кількість публікацій, завдання відносно розробки єдиного підходу до сутності категорії «дебіторська заборгованість», та, відповідно, специфіки управління нею, залишаються не вирішеними.

Поява дебіторської заборгованості являється нормальною ознакою господарського процесу функціонування організації, і кожен суб'єкт господарювання зацікавлений в оптимізації її величини. Зменшення розміру дебіторської заборгованості виступає резервом зниження потреби установи в обігових коштах і пришвидшення їх обігу.

У процесі організації обліку і аналізу розрахунків із дебіторами чільне місце відводиться класифікації дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість висвітлюється в обліку за різними класифікаційними ознаками у відповідності з чинними нормативно-правовими актами. Обов'язковим являється поділ дебіторської заборгованості, що зафіксований чинними НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [23] та Планом рахунків бухгалтерського обліку.

В залежності від строку погашення дебіторську заборгованість в балансі розділяють на довготермінову та короткотермінову (поточну). Короткотермінова означає, що приток платежів очікується в строк до 12 місяців із моменту утворення боргу, і довготермінова означає, що оплата за зобов'язаннями займе більше року. Думки економістів щодо розподілу дебіторської заборгованості на вищезазначені види не є однозначними.

Згідно з п. 4 НП(С)БО 10, «довгострокова дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців із дати балансу» [23]. «Поточна дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка

виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців із дати балансу» [23].

Критерієм класифікації заборгованості на короткострокову і довгострокову являється операційний цикл. Одні вважають, що цей поділ являється важливим інструментом фінансового аналізу, а інші вважають його умовним та не важливим.

Поточну дебіторську заборгованість також можна класифікувати за трьома напрямками (рис. 1.1).

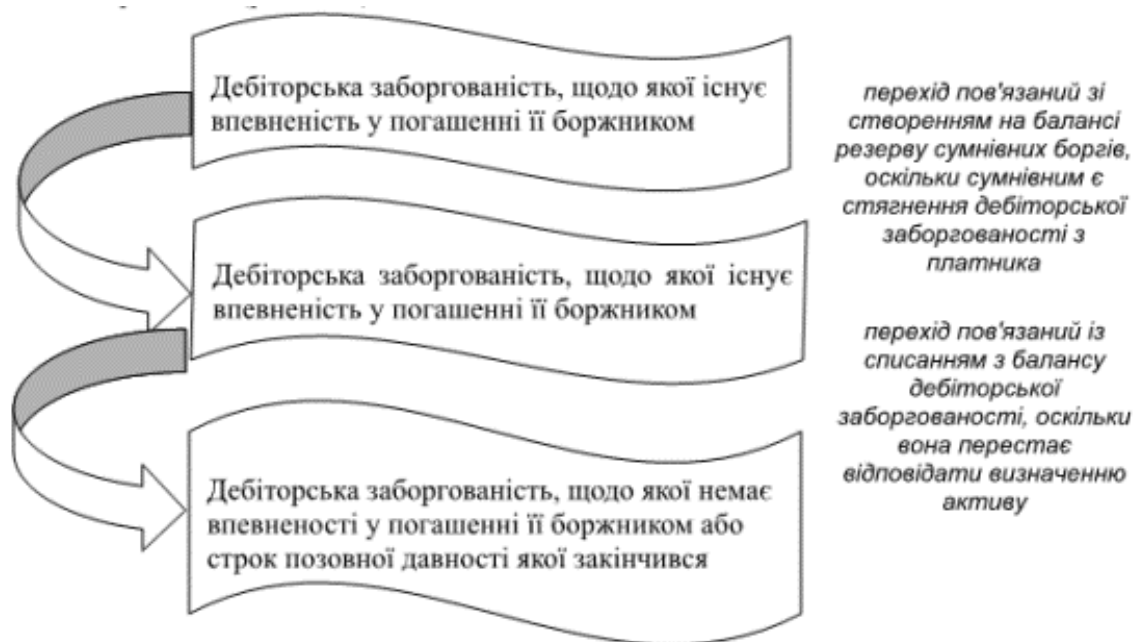

Рис. 1.1. Класифікація поточної дебіторської заборгованості

У переважній більшості випадків можна виділити два головних типи поточної дебіторської заборгованості: товарну та нетоварну (поопераційну), які висвітлюються на різних рахунках бухгалтерського обліку.

Дебіторська заборгованість, що має відношення до реалізації продукції, (послуг), поділяється на:

- дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- векселі, отримані в рахунок забезпечення дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги).

Дебіторська заборгованість, яка не пов'язана із реалізацією продукції

розподіляється на:

- дебіторська заборгованість за виданими авансами;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- дебіторська заборгованість з нарахованих доходів;
- дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків.

Крім того, дебіторську заборгованість слід класифікувати залежно від реального терміну погашення на «термінову (не порушує своїх зобов'язань, так як крайній термін їх виконання не настав), прострочену (дебітор порушує взяті на себе зобов'язання) і відстрочену, що в обліку знаходить відображення на відповідних аналітичних рахунках» [24].

Дебіторська заборгованість за об'єктами, відносно яких вона утворилася, поділяється на такі види: «заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця; заборгованість, забезпечена векселями; надані позики; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків); інша дебіторська заборгованість» [25].

Можна виділити ще два особливі підвиди дебіторської заборгованості:

- відстрочені податкові активи - «сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає, коли обліковий прибуток є меншим за податковий прибуток (відображаються у рядку 1045 Балансу, форма № 1)» [26];
- витрати майбутніх періодів - «витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати в майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів і витрат (відображаються в рядку 1170 Балансу, форма № 1). До витрат майбутніх періодів належать витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового полісу, передоплата періодичних видань» [26].

Загалом класифікацію дебіторської заборгованості можна представити у вигляді рис. 1.2.

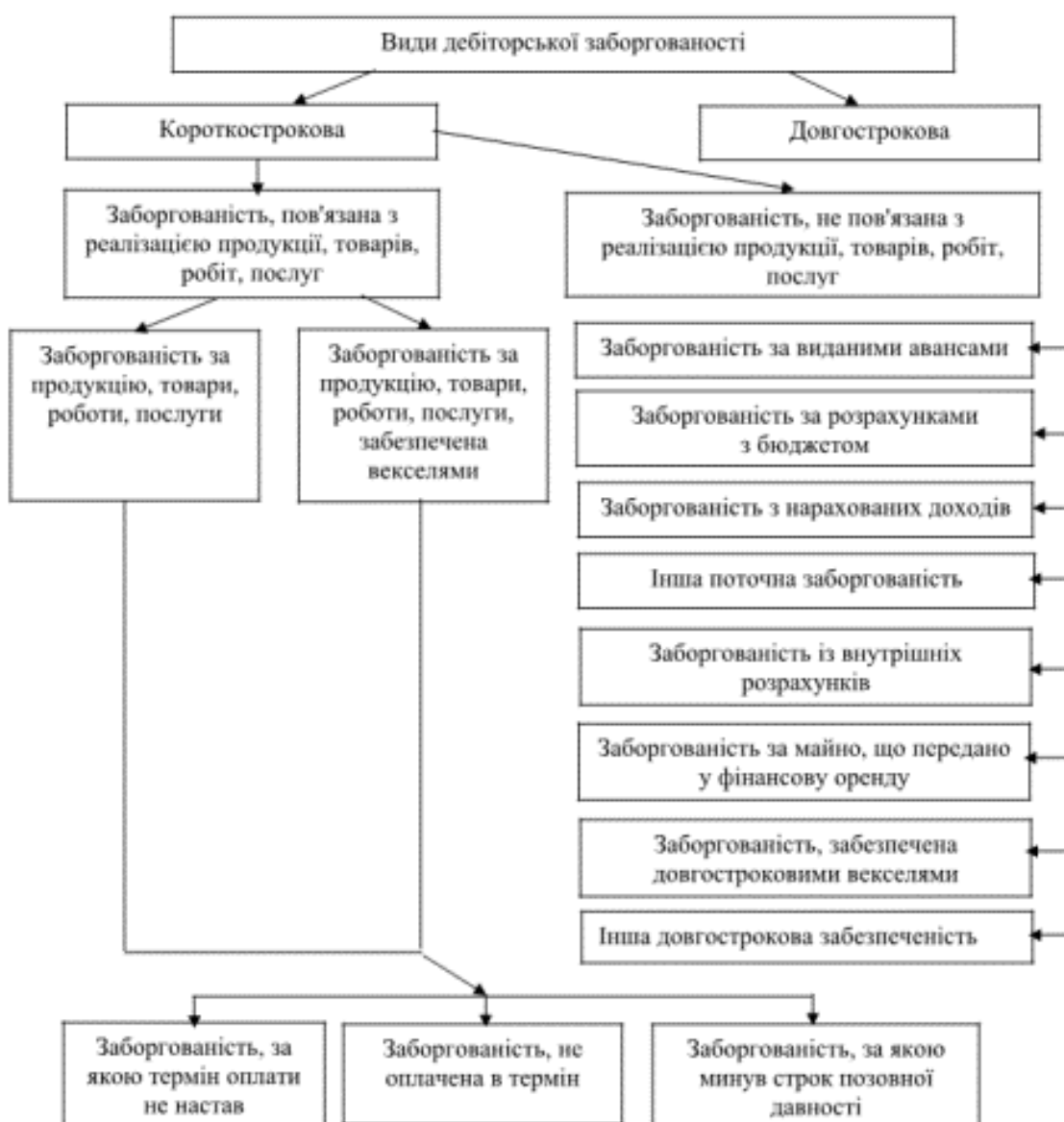

Рис. 1.2. Класифікацій дебіторської заборгованості

Правильно вибудована класифікація показує найсуттєвіші зв'язки між об'єктами категорії, дає змогу орієнтуватися у великій кількості цих об'єктів, встановлювати властивості, які є важливими для застосування як в теорії так і на практиці.

Головною проблемою відносно класифікації дебіторської заборгованості являється її деталізація, так як збільшення кількості статей у активі балансу суб'єкта господарювання зробить його громіздким і незрозумілим.

Специфіка дебіторської заборгованості проявляється в можливості розглядання її в двох аспектах:

- «в позитивному аспекті, як фінансовий інструмент, що полегшує процеси кредитування та грошових взаєморозрахунків:
- в негативному аспекті, як умову виникнення ризиків, які можуть призвести не тільки до зменшення обігового капіталу, а й до більш негативних наслідків» [27, с. 105].

«Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід та може бути достовірно визначена її сума» [23]. Іншими словами, у випадку надання компанією своєму контрагенту товарів (робіт, послуг) без одержання компенсації (на безоплатній основі), дебіторська заборгованість не визнається, так як не очікується надходження економічних вигід. Таким чином, НП(С)БО 10 [23] «визначає методи оцінки дебіторської заборгованості на етапах зарахування її на баланс підприємства під час відображення у фінансовій звітності на лату балансу і під час списання з балансу як безнадійної» [25].

Величина дебіторської заборгованості залежить від багатьох чинників, що поділяються на зовнішні і внутрішні. Зовнішні фактори включають: положення рахунків в країні, ступінь інфляції, вид продукції (товарів і послуг), розмір ринку і міру його насиченості, результативність грошово-кредитної політики НБУ; внутрішні включають: кредитну політику господарюючого суб'єкта, види розрахунків, контролювання стану дебіторської заборгованості, професіоналізм менеджменту тощо.

Поточна товарна дебіторська заборгованість визнається активом одночасно із визнанням доходу від реалізації цих товарів. Тому, з метою їх визнання, потрібно дотримання наступних умов:

- «покупцю передані ризики і вигоди, пов'язані з правом власності (момент передачі ризиків та вигод визначається договором);
- підприємство не здійснює надалі контроль та управління за реалізованою продукцією (товарами та іншими активами);

- сума доходу (виручки) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операцій відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати за цією операцією можуть бути достовірно визначені» [25].

Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються проценти, висвітлюється в балансі за теперішньою вартістю. Розрахунок теперішньої вартості перебуває в залежності від виду заборгованості і умов її погашення. Частка довгострокової заборгованості, яка має бути погашена протягом 12 місяців із дати балансу, показується на ту ж дату у складі поточної дебіторської заборгованості.

Проте, треба відмітити, що з часом вид заборгованості може змінитися. Як варіант, поточна заборгованість може перетворитися на довгострокову, в випадку відстрочення за цією заборгованістю дати погашення і внаслідок цього вона настає після закінчення терміну, який більше дванадцяти місяців із дати балансу. У довгострокової заборгованості із часом відбувається природний процес трансформації у короткотермінову, так як термін погашення такої заборгованості (повністю чи частково) стає меншим 12 місяців із дати балансу. В бухгалтерському обліку, зазвичай, така трансформація дебіторської заборгованості із довготермінової у поточну чи навпаки не показується, так як дебіторська заборгованість висвітлюється на рахунках Плану рахунків в розрізі її видів, а не за термінами погашення (на відміну від кредиторської заборгованості, для відображення якої існує два класи рахунків: 5 клас «Довгострокові зобов'язання» та 6 «Поточні зобов'язання»).

Отже, в процесі вивчення сутності дебіторської заборгованості досліджено значну кількість підходів до класифікації дебіторської заборгованості. Серед вчених відсутнє єдине бачення як сутності категорії, так і її класифікації. Зважаючи на думку науковців, можна виділити такі головні класифікаційні ознаки дебіторської заборгованості: за терміном погашення, за мірою спорідненості із контрагентами і за об'єктами появи.

1.2. Оцінка дебіторської заборгованості

Більшість національних стандартів бухгалтерського обліку, що регулюють облік активів, капіталу та зобов'язань містять схожі положення, які включають визначення, визнання, оцінку та види об'єктів, які слугують напрямками класифікації або розподілу об'єктів. Це підтверджує важливість правильного визнання і оцінки активів й зобов'язань, необхідності класифікувати об'єкти за напрямками групування, викладеними у національних стандартах та особливостями використання цих об'єктів певним суб'єктом господарювання.

Методологію обліку та структуру дебіторської заборгованості визначає Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (НП(С)БО 10), що регулює питання оцінки в залежності від стану заборгованості, її видів та термінів погашення [23]. Структуру основного національного стандарту, який регулює питання обліку дебіторської заборгованості розглянуто на рис. 1.3.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу за продукцію, товари, роботи, послуги з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів та/або їх еквівалентів, що підлягають отриманню за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування.

Оцінка дебіторської заборгованості, що виникла в результаті реалізації продукції та робіт залежить від причини її виникнення та її вигляду. Наприклад, поточна дебіторська заборгованість, що виникла в результаті реалізації продукції, товарів, робіт або послуг на умовах наступної оплати, оцінюється за первісною вартістю.

Рис. 1.3 Регулювання визнання та оцінки дебіторської заборгованості

Отже, на дату визнання дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги відображається за собівартістю, яка дорівнює вартості обміну, встановленій сторонами. Її оцінку можуть зменшити надані знижки та повернення товарів. Підходи до визнання та оцінки дебіторської заборгованості

є різними, але це характеризує дебіторську заборгованість як фінансовий інструмент.

Первісна вартість дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію буде залежати від: надання покупцеві торговельної знижки різного характеру, повернення продукції від покупців, періоду часу з дати відвантаження продукції (виконання робіт, надання послуг) і дати надходження грошових коштів. У НП(С)БО, 10, 11, 19 приведено види оцінок, які застосовуються до визначення суми дебіторської та кредиторської заборгованості (рис. 1.4).

Рис. 1.4 Види оцінок заборгованості

Визначення чистої реалізаційної вартості подається у НП(С)БО 10 і застосовується до поточної дебіторської заборгованості за умов нарахування резерву сумнівних боргів та його списання. За теперішньою вартістю відображається у балансі довгострокова дебіторська заборгованість. Підходи до визначення справедливої вартості дебіторської заборгованості можуть відрізнятися в залежності від дати виникнення та погашення такої заборгованості та її характеру. На нашу думку, бухгалтер при визначенні справедливої вартості дебіторської заборгованості має враховувати ринкову вартість товару, аналогічного тому, що був переданий покупцеві та який не оплачено.

Оцінка будь якої заборгованості на певну дату важлива для визначення достовірності вартості активів та зобов'язань. В практику національного обліку з міжнародних стандартів надійшли наступні види оцінок - дисконтована та недисконтована вартість. Такий вид оцінки міжнародні та національні стандарти застосовують до різних об'єктів [12]. Більшість принципів бухгалтерського обліку, які викладено у Законі № 996, вимагають ретельного відношення до оцінки об'єктів.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовуються наступні види оцінок рис. 1.5.

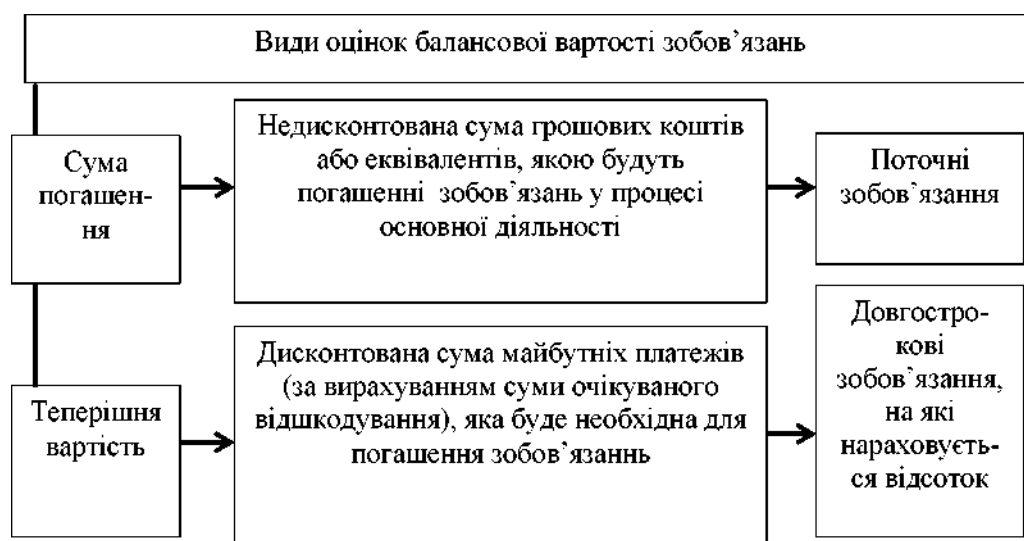

Рис. 1.5 Види оцінок балансової вартості зобов'язань

За НП(С)БО 11 кредиторська заборгованість відображається в Балансі (Звіті про фінансовий стан» за сумою погашення, тобто у фінансовій звітності в розділі поточних зобов'язань відображається сума, яка буде фактично сплачена за договором, угодою або контрактом. Окремо слід зазначити порядок оцінки заборгованості в іноземній валюті, яка визначається НП(С)БО 21. Такі зобов'язання при первісному визнанні відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням курсу НБУ на дату здійснення операції.

Кредиторську заборгованість як поточні зобов'язання у міжнародній практиці відображають за однією з оцінок: історичною, поточною, вартістю

реалізації та теперішньою. На практиці для відображення заборгованості у фінансовій звітності застосовують історичну собівартість [24], [25], [26].

Порядок формування та відображення у звітності інформації про зобов'язання визначає НП(С)БО 11 «Зобов'язання», загальну характеристику якого наведено на рис. 1.6.

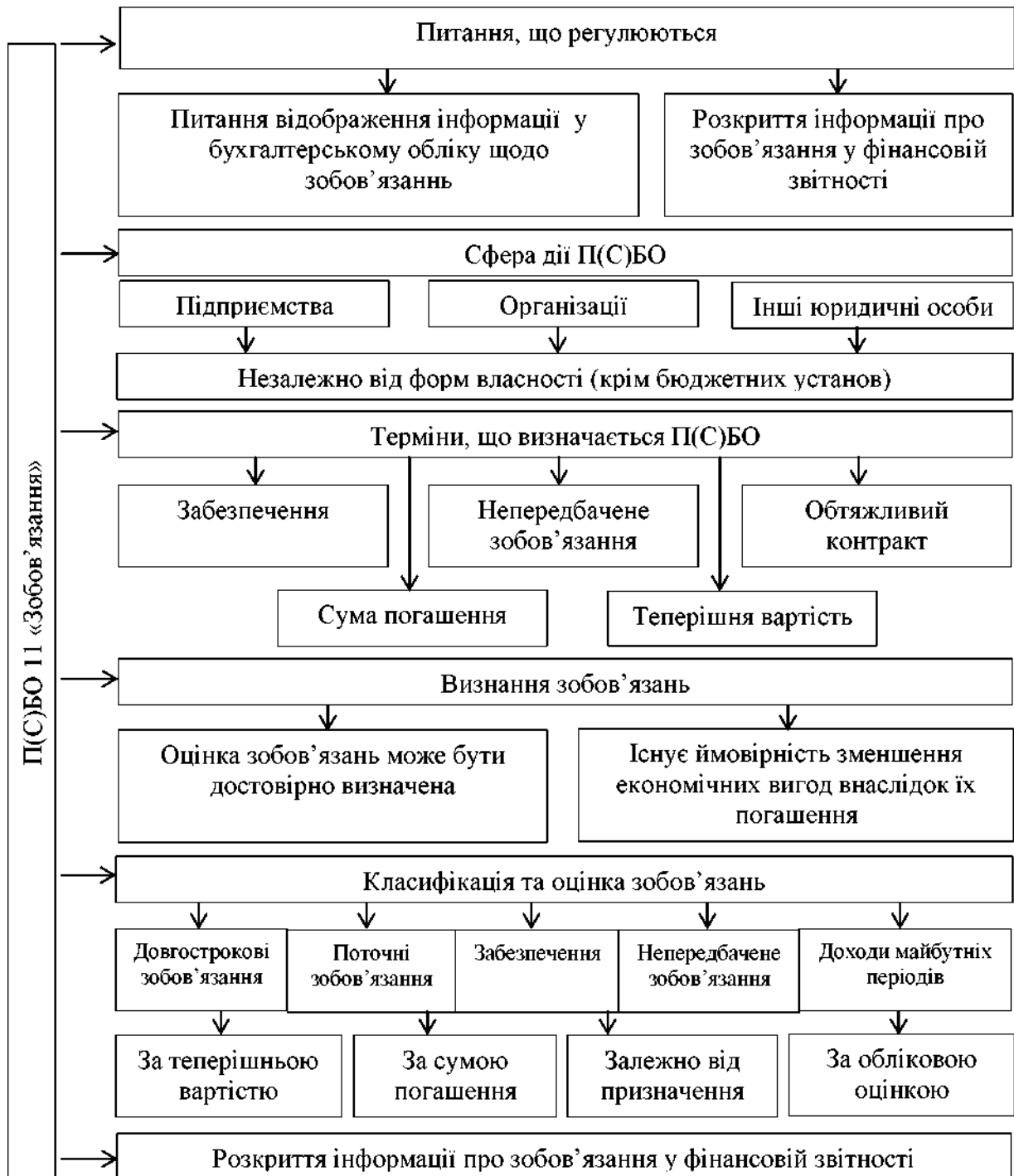

Рис. 1.6 Загальна характеристика НП(С)БО 11 «Зобов'язання»

Питання оцінки заборгованості підприємства є актуальним, оскільки для

підприємства дуже важливо визначати реальну вартість своїх активів та зобов'язань. З метою організації ефективного обліку та аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами важливе місце займає класифікація дебіторської заборгованості. Від правильного групування заборгованості, а також від правильно обраних класифікаційних ознак залежатиме не лише порядок її обліку взагалі чи окремого її складника, а й ефективність управління нею.

Враховуючи положення НП(С)БО 10 для цілей бухгалтерського обліку дебіторську заборгованість доцільно групувати за напрямками, поданими на рис. 1.7.

Рис. 1.7 Класифікація дебіторської заборгованості за періодичністю утворення

При віднесенні дебіторської заборгованості до певної групи перш за все необхідно достовірно визначити термін погашення заборгованості, який необхідно з'ясувати на підставі договірних документів, умови контракту або угоди [23, 24]. На підставі положень нормативних документів щодо обліку дебіторської заборгованості основними напрямками класифікації дебіторської заборгованості являються її розподіл за строками погашення та фінансовими інструментами (рис. 1.8).

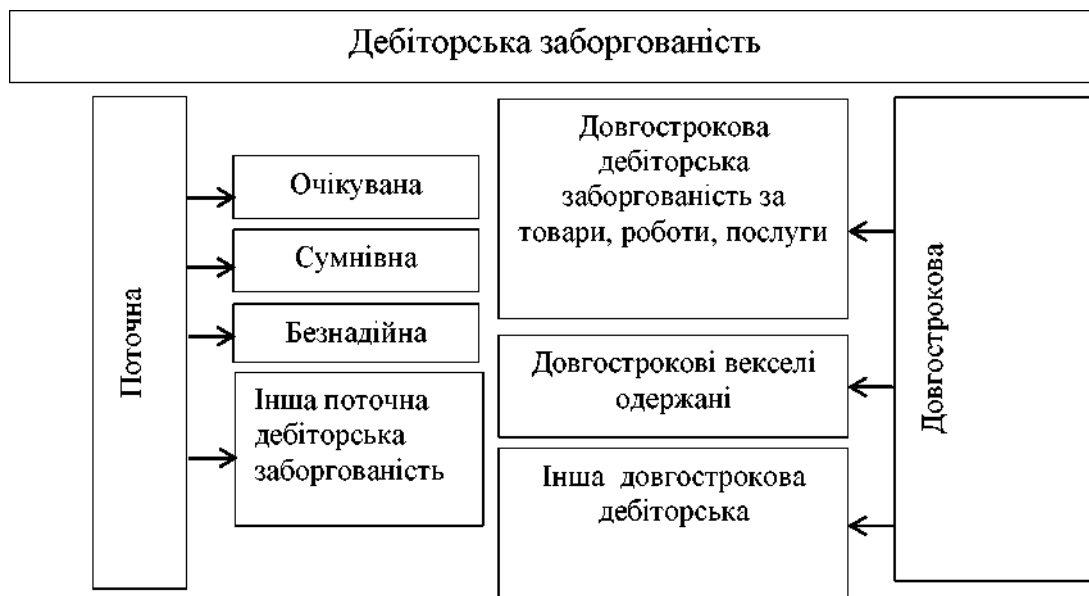

Рис. 1.8 Класифікація дебіторської заборгованості з метою визнання її активом

Класифікація дебіторської заборгованості та зобов'язань дасть змогу глибше зрозуміти їхню сутність, а також допомагає керівникам отримувати різнобічну інформацію про неї з метою ефективного управління заборгованістю.

1.3. Нормативно-правове регулювання порядку обліку та аудиту дебіторської заборгованості

Правові основи процесу документального оформлення дебіторської

заборгованості суворо регулюються законами України, постановами Кабінету Міністрів, наказами різних виконавчих органів. Так як дебіторська заборгованість включена до структури активів суб'єкта господарювання та здійснює вплив на встановлення реального фінансового положення господарюючого суб'єкта, то керування нею, як частиною оборотних та необоротних активів, являється одним із найважливіших та складних елементів.

Відносно першого рівня контролювання, то такі нормативні акти несуть дуже вагоме значення, так як їм відводиться першочергова перевага в ході розгляду спірних питань, у зв'язку з тим, що вони превалюють над іншими нормативно-правовими документами.

В ході регулюванні відносин, які формуються в ході взаємодії компанії із клієнтами, провідна роль належить Цивільному кодексу України, який включає спеціальну главу, яка присвячена загальним положенням щодо надання послуг, та закріплено норми стосовно договорів такого типу. «Сторонами за договором про надання послуг є виконавець та замовник.

Виконавець зобов'язується за завданням замовника надати послугу, яка споживається у процесі вчинення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу. Виконавець повинен надати послугу особисто, має право залучати до договору іншу особу тільки тоді, коли це передбачено договором. Особливістю договору є те, що виконавець відшкодовує збитки, завдані невиконанням або неналежним виконанням договору про безоплатне надання послуг» [28].

Крім того процес регулювання відносин покупців із замовниками відображено у Законі України «Про захист прав споживачів» [29]. Він регламентує відносини між споживачами продукції (робіт, послуг) та виробниками, виконавцями, продавцями за річних форм власності, визначає права споживачів і механізм проведення національного захисту їх прав. В цьому законі приведені визначення наступних термінів:

- «споживач - громадянин, який набуває, замовляє, використовує або

хоче набути, або замовити товари (роботи, послуги) для власних потреб;

- виконавець - підприємство, установа, організація або підприємець, що реалізують товари згідно договору купівлі-продажу;

- договір - усна або письмова домовленість між споживачем та продавцем про якість, термін, ціну і інші умови, за якими здійснюється купівля-продаж, роботи або послуги;

- термін дії - термін, встановлений виробником товару, під час якого органолептичні, фізико-хімічні, медико-біологічні та інші показники товару при дотриманні певних умов зберігання повинні відповідати вимогам нормативних документів» [29].

Базою принадження усіх видів операцій виступає Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [30]. Він визначає «правові принципи регулювання, організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні» [30].

Перелік нормативних документів щодо регулювання обліку та аудиту дебіторської заборгованості наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Нормативні документи, що регулюють облік та аудит дебіторської заборгованості

Назва нормативного документу	Зміст
1	2
Цивільний кодекс України	«визначає загальні положення щодо надання послуг, учасників відносин, підстави для здійснення таких відносин» [28]
Закон України «Про права споживачів»	«регламентує відносини між споживачами продукції (робіт, послуг) та виробниками, виконавцями, продавцями за різних форм власності, визначає права споживачів і механізм проведення національного захисту їх прав» [29]
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [30]	визначає «правові принципи регулювання, організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні» [30]
Податковий кодекс України	«визначає безнадійну дебіторську заборгованість, вказує особливості покриття даного виду заборгованості банками і небанківськими фінансовими установами» [31]

Продовження таблиці 1.2

1	2
Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [32]	«визначає поняття мирової угоди, а також порядок списання боргів боржника, який оформлюється угодою сторін» [32]
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій 1331	«встановлюють позначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність та рух активів, капіталу зобов'язань і фактів фінансово-господарської діяльності підприємств» [33]
НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [23]	«визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку та розкриття у фінансовій звітності інформації про дебіторську заборгованість» (231)
НП(С)БО 15 «Дохід» [34]	«описує момент виникнення дебіторської заборгованості за продукції, товари, послуги» 1341

Джерела: згруповано автором

У Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [30] також «визначене таке поняття як «зобов'язання». Підприємство самостійно визначає облікову політику, де відображає основні засади ведення обліку відповідних об'єктів» [30].

Досить складним питанням в обліку дебіторської заборгованості являється облік безнадійної дебіторської заборгованості, яка може з'явитися із-за погіршення фінансового становища дебітора. Вищезазначеному питанню приділена пп. «Г» пп. 138.10.6 Податкового кодексу України (далі ПКУ), де надається «визначення безнадійної дебіторської заборгованості, вказує особливості покриття даного виду заборгованості банками і небанківськими фінансовими установами» [31].

НП(С)БО і ПКУ наводять різні визначення терміну «безнадійна дебіторська заборгованість», проте його сутність проявляється у самій назві: немає надії на погашення.

Також дане питання розглядається в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [32]. В даному законі передбачено, що «мирова угода - це домовленість між боржником і

кредиторами стосовно відстрочення та розстрочення, а також списання боргів боржника, яка оформлюється угодою сторін. Окрім того, обумовлено, що мирова угода може бути укладена на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство» [32].

Наступними документами являються План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій і Інструкція № 291 щодо його застосування «встановлюють позначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність та рух активів, капіталу зобов'язань і фактів фінансово-господарської діяльності підприємств» (33). Відповідно до Інструкції № 291 для ведення обліку дебіторської заборгованості призначені рахунки 1, 3 класів.

Основою для обліку дебіторської заборгованості виступає НП(С)БО 10 [23]. Цей документ визначає такі поняття як. «дебітори - юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів. їх еквівалентів або інших активів. Дебіторська заборгованість сума "заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Довгострокова дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Сумнівний борг - поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником. Безнадійна дебіторська заборгованість - поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності. Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості сума поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуг з вирахуванням резерву сумнівних боргів» [23].

Згідно з НП(С)БО 15 «Дохід» дебіторська заборгованість є активом, якщо

виконуються такі умови:

- «покупцеві передані ризики н вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума доходу (виручки) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені» [34].

Відповідно до НП(С)БО 1 «зобов'язання це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду» [35].

На відміну від українських стандартів, в закордонній практиці не передбачено єдиного документу, який би регламентував облік дебіторської заборгованості. Питання стосовно обліку дебіторської заборгованості контролюються декількома міжнародними стандартами, які включають МСФЗ1 «Подання фінансових звітів» [36]. МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» [37], МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [38]. Проте жоден із цих стандартів не приводить визначення дебіторської заборгованості.

Таким чином, перелік нормативно-законодавчих документів із обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості є досить широким. І вміння орієнтуватися серед низки цих нормативно-правових актів, які суперечать один одному, дає змогу коректне вести бухгалтерський облік суб'єкту господарювання, а також здійснювати необхідний аналіз дебіторської

заборгованості з метою управління нею.

Висновки до розділу 1

Дебіторська заборгованість являється вагомим сегментом активів компанії. Дебіторська заборгованість певним чином показує недосконалість, незавершеність та безперервність процесу виготовлення продукції (робіт, послуг). «Для функціонуючих підприємств надання комерційного кредиту покупцям є невід'ємною умовою відображення діяльності підприємства, важливою конкурентною перевагою, інструментом росту продажу».

Згідно з п. 4 НП(С)БО 10, «довгострокова дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців із дати балансу» [23]. «Поточна дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців із дати балансу» [23].

Правильно вибудована класифікація показує найсуттєвіші зв'язки між об'єктами категорії, дає змогу орієнтуватися у великій кількості цих об'єктів, встановлювати властивості, які є важливими для застосування як в теорії так і на практиці.

Правові основи процесу документального оформлення дебіторської заборгованості суворо регулюються законами України, постановами Кабінету Міністрів, наказами різних виконавчих органів. Так як дебіторська заборгованість включена до структури активів суб'єкта господарювання та здійснює вплив на встановлення реального фінансового положення господарюючого суб'єкта, то керування нею, як частиною оборотних та необоротних активів, являється одним із найважливіших та складних елементів.

Проаналізувавши літературні джерела слід виокремити окремі суттєві проблеми обліку дебіторської заборгованості:

- «проблема організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її місце в обліковій політиці.
- проблема реальної оцінки дебіторської заборгованості.
- проблема формування та обліку резерву сумнівних боргів.
- проблема відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку.
- проблема проведення аналізу розрахунків з покупцями та замовниками при наявних методиках»

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТОВ «ТЕРЦІЯ»

2.1. Загальна характеристика фінансової діяльності ТОВ «Терція»

Базою дослідження в дипломній роботі виступає підприємство ТОВ «Терція». ТОВ «Терція» - підприємство з переробки сільгосппродукції, розташований у м. Києві. Основним видом діяльності товариства є перероблення молока та виробництво сиру (КВЕД 10.51). Додатковими видами діяльності ТОВ «Терція» згідно КВЕД є неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами (КВЕД 46.39) та неспеціалізована оптова торгівля (КВЕД 46.90).

Фактична потужність виробництва молока, масла та кисломолочної продукції 50000 т/рік. Завод має 30 найменувань продукції у виробничій лінійці: молоко, сметана, закваска, кефір, ряжанка, біокефіри, біоогурти, масло.

Чотири напрямки бізнесу підприємства - свіжі молочні продукти, вода, дитяче харчування та медичне харчування - об'єднані єдиним принципом роботи: пропонувати інноваційні продукти високої якості, які відповідають очікуванням споживачів на кожному етапі їх життя.

Близько 5% продукції реалізується в місті, інші 95% - в інші міста України та за кордон.

ТОВ «Терція» успішно здійснює свою діяльність, про що свідчать показники, що наведені у фінансовій звітності компанії (додатки А-О).

Огляд головних економічних характеристик функціонування ТОВ «Терція» наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Головні економічні показники функціонування ТОВ «Терція» за період 2018-2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни н абсолютних величинах		Темпи зростання (зниження)	
				2020 р. від		2020 р. у % до	
				2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Статутний капітал, тис. грн.	13041	13041	13041	0	0	0	0
Класний капітал (підсумок 1 розділу Пасиву Балансу), тис. грн.	352629	357197	503355	+150726	+146158	+42.74	-40.92
Нерозподілений прибуток, тис. грн.	330336	334904	481062	+150726	+146158	-45.63	-43.64
Позиковий капітал (сума II та III розділу Пасиву Балансу), тис. грн.	405074	434119	419652	+14578	-14467	+3.60	-3.33
- у тому числі: поточна кредиторська заборгованість	213353	419838	409679	+196326	-10159	+92.02	-2.42
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	370723	452756	474475	+103752	+21719	+27.99	+4.80
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	382993	262021	269428	-113565	+7407	-29.65	+2.83
- у тому числі: запасів	43988	48982	58711	+14723	+9729	+33.47	+ 19.86
дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	199008	124683	214156	+15148	+89473	+7.61	+71.76
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	331	307	341	+10	+34	+3.02	+ 11.07
Витрати на оплату праці, тис. грн.	30289	39365	50470	+20181	+11105	+66.63	+28.21
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1329728	1234924	1498917	+169189	+263993	+ 12.72	+21.38
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1057217	1126915	1235779	+178562	+108864	+ 16.89	+9.66

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	272511	108009	263138	-9373	+155129	-3,44	+ 143.63
Чистий фінансовий результат:							
прибуток (збиток), тис. грн.	113206	5886	156159	+42953	+150273	+37.94	+ 1653
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток), тис. грн.	197987	21852	156159	-41828	+134307	-21.13	+614.62
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток). тис. грн.	113145	7822	188862	+75717	+1X1040	+66.92	+2314.5
Середньомісячна заробітна плата, грн.	7625.63	10685.4	12333.8 2	+4708.1 9	+ 1648.43	+61.74	+15.43

Аналізуючи інформацію, наведену у таблиці 2.1, треба відмітити, що статутний капітал ТОВ «Терція» протягом періоду, що аналізується, залишався незмінним.

Розмір власного капіталу кожного року зростає: в 2020 році сума збільшилася на 42,74% порівняно із 2018 роком та на 40,92% в порівнянні з 2019 роком. Це відбувається в першу чергу за рахунок зростання суми нерозподіленого прибутку у 2020 році на 45.63% відносно 2018 року та на 43,64% порівняно із 2019 роком.

Позиковий капітал підприємства у 2020 році зріс порівняно із 2018 роком на 3,6%, проте зменшився відносно 2019 року на 3,33%, що беззаперечно є позитивним для розвитку організації, оскільки це означає, що у неї достатньо власних коштів для функціонування. Відповідно до змін позикового капіталу змінювалася і поточна кредиторська заборгованість: зросла на 92,02% порівняно з 2016 роком, та зменшилася на 2,42% відносно 2015 року.

Середньорічна вартість основних засобів з кожним роком зростає: в 2020 році на 27,99% у порівнянні з 2018. та на 4,9% відносно 2019 року. Це також є позитивним, так як свідчить про постійне оновлення основних засобів. Середньорічна вартість оборотних активів зменшилась на 29,65% у 2020 році

порівняно із 2018 роком, проте зросла відносно 2019 року на 2,83%. При цьому середньорічна вартість запасів зросла в 2020 році збільшилася на 33,47% відносно 2018 року та 19,86% порівняно із 2019 роком. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги також зросла: на 7,61% порівняно із 2018 роком та на 71,76% порівняно із 2019 роком.

Середньооблікова чисельність працівників у 2020 році зросла на 3,02% відносно 2018 року та на 11,07% відносно 2019 року. Витрати на оплату праці також постійно зростають: у 2020 році зросли на 66,63% порівняно із 2018 роком та на 28,21% порівняно із 2019 роком. Відповідно середньомісячна заробітна плата зросла у 2020 році на 4708,19 грн. відносно 2018 року та на 1648,43 грн. в порівнянні із 2019 роком.

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) зростає з кожним роком: у 2020 році вона зросла на 16,89% порівняно із 2018 роком та на 9,66% порівняно із 2019 роком.

Чистий дохід від реалізації продукції в 2019 році зменшився відносно 2018 року, проте в 2020 році збільшився в порівнянні з попередніми періодами: на 12,72% та на 21,38% відповідно. Аналогічно змінювалися такі показники як валовий прибуток (менше на 3,44%, ніж у 2018 році, та більше на 143,63%, ніж у 2019 році); чистий фінансовий результат (більше на 37,94%, ніж у 2018 році та на 1653% за 2019 рік); фінансовий результат від операційної діяльності (менше на 21,13%, ніж у 2018 році, та більше на 614,62%, ніж у 2019 році); фінансовий результат до оподаткування (більше на 66,92%, ніж у 2018 році та на 2314,5% за 2019 рік).

Проаналізуємо показники ліквідності та платоспроможності ТОВ «Терція» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз ліквідності та платоспроможності ТОВ «Терція» за 2019-2020 рр.

Показники	2019 рік	2020 рік	Темп приросту. %
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (грошової платоспроможності)	0,015	0,023	+ 1,503
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,424	0,581	+ 1,370
Коефіцієнт загальної ліквідності (Коефіцієнт покриття)	0,558	0,721	+ 1,292
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації засобів	0,150	0,164	+ 1,093
Коефіцієнт власної платоспроможності	0,823	1,199	+ 1,457

Джерело: розраховано авторам

На основі аналізу таблиці 2.2 можна зазначити, що усі коефіцієнти, що визначають ліквідність та платоспроможність компанії ТОВ «Терція» зростають у 2020 році порівняно із 2019 роком.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився на 1,5 відсоткові пункти у 2020 році відносно 2019 року. Це свідчить про існування в фірмі достатнього залишку грошових коштів. Проте, ні в 2019 р., ні в 2020 році він не відповідає рекомендованому значенню, що говорить про те, що компанії треба працювати в напрямі збільшення цього залишку.

Коефіцієнт швидкої ліквідності зріс на 1,37 відсоткових пункти за звітний 2020 рік порівняно з 2019 роком. Протягом періоду, що аналізується, показник відповідає оптимально рекомендованому значенню.

Коефіцієнт покриття у 2020 році збільшився на 1,292% в порівнянні із 2019 роком. Як в 2019 р., так і в 2020 р. значення коефіцієнта є нижчим за рекомендоване. Зростання вищезазначеного коефіцієнту в 2020 році порівняно із аналогічним попереднім періодом говорить про зменшення кредиторської заборгованості.

Коефіцієнт ліквідності при мобілізації засобів збільшився у 2020 р. на 1,093 відсоткових пункти відносно 2019 року, проте значення є значно нижчим за оптимальне (0,5-0,7). Це говорить про недостатню кількість запасів для покриття поточних зобов'язань.

Коефіцієнт власної платоспроможності у 2020 р. зріс на 1,457%. Оскільки показник являється додатнім, це означає, що загалом суб'єкт господарювання може погасити свої зобов'язання за рахунок чистих оборотних активів.

Наступним кроком є аналіз ділової активності ТОВ «Терція» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз показників ділової активності ТОВ «Терція» за 2019-2020 р.р.

Показники	2019 рік	2020 рік	Темп приросту, %
Коефіцієнт загальної оборотності активів	1,594	1,749	+9,673
Коефіцієнт загальної оборотності запасів	23,007	21,049	-8,511
Термін погашення дебіторської заборгованості, днів	58,070	46,594	-19,762
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	6,199	7,726	+24,629
Термін погашення кредиторської заборгованості, днів	101,138	122,571	+21,192

Джерело: розраховано автором

На основі таблиці 2.3 слід зробити висновок, що коефіцієнт загальної оборотності активів, оборотності дебіторської -заборгованості, термін погашення кредиторської заборгованості зростають у 2020 році, а коефіцієнт загальної оборотності запасів та термін погашення дебіторської заборгованості знижуються.

Коефіцієнт загальної оборотності активів зріс у 2020 р. на 9,673% в порівнянні із 2019 роком. Зростання даного показника показує ефективне використання господарюючим суб'єктом своїх активів.

Коефіцієнт загальної оборотності запасів зменшився в 2020 р. відносно 2019 року на 8,511 відсоткових пункти. Незважаючи на падіння цього показника, його величина являється високою, що висвітлює продуманість тактики формування виробничих запасів.

Термін погашення дебіторської заборгованості у 2020 р. знизився на 19,762% порівняно із 2019 роком. Слід зазначити, що це є позитивною тенденцією у процесі функціонування суб'єкта господарювання.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшився на

24,629% у 2020 р. порівняно із 2019 р. Високе значення коефіцієнта відображає ефективну політику менеджменту відносинами із постачальниками. Збільшення значення в динаміці являється позитивним для ТОВ «Терція».

Термін погашення кредиторської заборгованості зріс на 21,192 відсоткових пункти в 2020 році відносно 2019 р. Це означає, що господарюючий суб'єкт довше став використовувати у своїй діяльності кредитні кошти.

Крім того, слід застосувати методику SWOT-аналізу ТОВ «Терція» (табл. 2.4) для того, щоб краще розібратися із діяльністю цього підприємства.

У ряді підходів структурована інформація в кожному з напрямків — впливи, слабкості, можливості, загрози — оцінюється кількісними величинами, на основі яких за допомогою функцій корисності обчислюється потенціал досліджуваного об'єкта по кожному напрямку (підхід, що розвивається в рамках Conjoint-аналізу).

З появою SWOT-моделі аналітики отримали інструмент для своєї інтелектуальної роботи. Відому, але розрізнену й безсистемну інформацію про стан справ у фірмі й конкуренте оточення SWOT-аналіз дозволив сформулювати аналітикам у вигляді логічно погодженої схеми взаємодії впливів, слабкостей, можливостей і погроз.

Традиційний метод SWOT — аналізу дозволяє провести детальне дослідження зовнішнього й внутрішнього середовища. Результатом раціонального SWOT-аналізу, спрямованого на формування загального інформаційного потенціалу, повинні з'явитися ефективні рішення, що стосуються відповідної реакції (впливу) суб'єкта (слабкої, середньої й сильної) відповідно до сигналу (слабкому, середньому або сильному) зовнішнього середовища.

Відмінна риса розглянутого підходу до проведення SWOT-аналізу на підприємстві полягає у такому:

Його побудова базується на методології системно-цільового підходу, де основна увага акцентується на вимірюванні параметрів зовнішнього й

внутрішнього середовища в просторі, у часі й з урахуванням інформаційного потенціалу.

Таблиця 2.4

SWOT-аналіз діяльності ТОВ «Терція» у 2020 р.

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Достовірний аналіз ринку. 2. Стабільне сприятливе фінансове становище. 3. Компанія - один зі світових лідерів ринку молочної продукції. 4. Розробка і впровадження новинок. 5. Постійний контроль якості, висока якість пропонованої продукції. 6. Активне просування продукції. 7. Популярність на світовому ринку. 8. Різноманітність пропонованої продукції. 9. Висококваліфікований персонал. 10. Потужні внутрішні джерела фінансування. 11. Турбота про здоров'я споживачів. 12. Соціальна спрямованість. 13. Чітко сформульована стратегія подальшого розвитку бізнесу. 14. Економія на масштабах виробництва. 15. Власні наукові та дослідні центри. 16. Надійна мережу розподілу, гнучка політика продажів. 17. Стратегія врахування національно-культурних стандартів і традицій 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Спостерігається падіння акцій компанії. 2. Стратегія компанії може етапі частково нездійсненною. 3. Продукція компанії, як правило, має більш високу вартість у порівнянні з конкурентами на місцевих ринках, що викликано унікальністю технологій. 4. Основний збут продукції відбувається через великі супермаркети, більш схильні до негативних наслідків кризових явищ і в меншій мірі здатні адаптуватися до нових умов ринку
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення асортименту, впровадження нових розробок. 2. Щодо локальні позиції конкурентів. 3. Зниження торговельних бар'єрів у виході на зовнішні ринки, що спостерігається в світлі світової інтеграції та глобалізації. 4. Велика доступність ресурсів при використанні місцевих ресурсних баз кожної країни. 5. Зростання рівня попиту на продукцію. 6. Удосконалення технологій виробництва. 7. Зниження цін за рахунок вдосконалення технологій виробництва, стабільного сприятливого фінансового положення, низького ступеня ймовірності банкрутства. 8. Завоювання частки ринків у конкурентів за рахунок довіри споживачів, високого рівня іміджу компанії 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Послаблення зростання ринку, обумовлене його насиченням. 2. Існування великої кількості іноземних конкурентів на місцевих ринках з товарами низької вартості. 3. Негативний зрушення в курсах валют. 4. Нестабільність зовнішніх умов бізнесу. 5. Втрата деякого відсотка частки ринку. 6. Швидкий розвиток сильно відстають конкурентів

Проведення структуризації факторів зовнішнього й внутрішнього

середовища, що є універсальними для будь-якого підприємства.

Здійснення синтезу факторів зовнішнього й внутрішнього середовища, що далі, в перспективі, відобразиться у системі рішень.

Сильні сторони підприємства покликані забезпечити його прискорене просування до досягнення стратегічних цілей, у той час як його «слабості» викликають гальмування. Тут також природно враховувати можливості й загрози зовнішнього середовища, без яких неможливо вірно визначити сценарії розвитку організації.

Чинність — це властивість організаційної системи, що за умови синтезу з можливостями зовнішнього середовища забезпечує прискорене просування системи до досягнення стратегічних цілей. Особливий інтерес при цьому представляє утворення «спіралі розвитку» — траєкторії, що формується внаслідок «накладення» (синтезу) сильних сторін організаційної системи на сприятливі можливості зовнішнього середовища (з урахуванням слабких сторін організаційної системи й погроз зовнішнього середовища).

Слабкість — негативна властивість організації, що визначає її гальмування в процесі руху до досягнення стратегічних цілей. Гальмування стає істотним при злитті (синтезі) основних слабостей організаційної системи з істотними погрозами зовнішнього середовища. При цьому також не можна ігнорувати сильні сторони підприємства й можливості зовнішнього середовища. Так формується варіант песимістичного сценарію розвитку організації. Такий сценарій може трансформуватися в «спіраль краху», якщо має місце тенденція («ефект доміно») до ослаблення можливостей і сильних сторін, з одного боку, і посиленню погроз зовнішнього середовища в сполученні з наростанням слабких сторін організації.

Можливості — це тенденції або події в зовнішньому середовищі, при правильній відповідній реакції на які організація домагається істотного просування до поставлених стратегічних цілей.

Загрози — це тенденції або події в зовнішньому середовищі, які за відсутності відповідної реакції організації спричиняють значне погіршення

стану організації на шляху до виконання своїх планів.

Таким чином, в цілому компанія ТОВ «Терція» ефективно функціонує протягом періоду, що аналізувався. Показники ліквідності та платоспроможності зростають в динаміці. Це означає можливість суб'єкта погасити свої зобов'язання за рахунок власних оборотних активів. Показники ділової активності ведуть себе по-різному, проте їх зростання чи падіння позитивно відображається на функціонуванні установи.

2.2 Формування методики економічного аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»

У ході управління дебіторською заборгованістю як складовою частиною системи грошових розрахунків не обійтися також без її детального аналізу. Тобто «всебічне оцінювання фінансового стану потенційних дебіторів. їх платоспроможності, репутації на ринку, терміну існування, диверсифікації заборгованості; визначення максимальної суми боргу в цілому та на одного клієнта (лімітування дебіторської заборгованості); використання різних форм забезпечення повернення боргу (застава, страхування, гарантії банків або третіх осіб, оформлення забезпеченим векселем тощо) сприятиме зменшенню виникнення простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості» [41].

Аналіз дебіторської заборгованості передбачає вирішення таких завдань:

- пояснення можливості появи дебіторської заборгованості;
- розробка реальної кредитної політики (термінів кредитування. системи знижок);
- оцінювання споживачів і » точки зору надійності (можливості оплати);
- визначене, своєчасне встановлення моменту уповільнення чи пришвидшення погашення заборгованості споживачами;
- контроль своєчасності сплати дебіторської заборгованості і дослідження причин порушення договірної дисципліни;

- пояснення некасаційної політики;
- визначення причин прострочки дебіторської заборгованості;
- аналіз результативності дебіторської заборгованості.

Аналізувати розрахунки між контрагентами слід здійснювати за наступними напрямками:

- 1) «виявляють суму дебіторської заборгованості на початок і на кінець звітнього року;
- 2) зіставляють суму кредиторської заборгованості на початок і на кінець звітнього року;
- 3) визначають частку дебіторської заборгованості у вартості обігових коштів;
- 4) визначають частку кредиторської заборгованості у вартості всіх оборотних активів;
- 5) аналізують структуру заборгованості та її структуру;
- 6) аналізують оборотність заборгованостей;
- 7) виявляють потенційні резерви зниження кредиторської заборгованості» [42].

Потрібно використовувати не лише кількісний аналіз коефіцієнтів оцінки поточного стану, проте й якісний аналіз стратегічних перспектив керування активами, встановлювати номенклатуру продукції/иослуг, за якими формується значна дебіторська заборгованість, а також визначати контрагентів, по відноsinам з якими дебіторська заборгованість з'являється найчастіше.

Методика аналізу дебіторської заборгованості представлена в таблиці 2.5. Потрібно відмітити, що в ході розрахунку середньої дебіторської заборгованості дані беруться із фінансової звітності за два періоди.

Методи проведення аналізу дають можливість оцінити реальний стан дебіторської заборгованості та виявити нереалізовані прибутки підприємства, зміцнити його фінансовий стан, підвищити стабільність і ефективно контролювати грошові надходження за рахунок дебіторської ліквідності боргів.

Однак аналіз стану дебіторської заборгованості в системі управління

підприємством включає зовнішній і внутрішній аналіз, виявлення ризиків і загроз щодо дефолту, визначення середньої вартості дебіторської заборгованості, її частки в загальній сумі ліквідних активів підприємства, оцінка дебіторської заборгованості з умовами ліквідності тощо (44].

Таблиця 2.5

Методика аналізу дебіторської заборгованості

Показники	Алгоритм розрахунку	Джерело інформації фінансової звітності	Напрямок позитивних змін
Коефіцієнт обігових коштів	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф. № 2, р.2000	Збільшення
	Обігові кошти	Ф. № 1. р.1165	
Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	Чистий дохід від реалізації	Ф. № 2. р.2000	Збільшення
	Середня дебіторська заборгованість	Ф.№ 1 (р.-1125 + р. 1130 + р.1135 + р.1155)/2	
Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів	Дебіторська заборгованість	Ф.№ 1 р.1125 + р.1130 + р.1135 + р.1155	Зменшення
	Поточні активи	Ф.№ 1 р.1195	
Коефіцієнт покриття дебіторської заборгованості	Середня дебіторська заборгованість	Ф.№ 1 (р. 1125 + р.1130 + р.1135 + р. 1155)/2	Зменшення
	Чистий дохід від реалізації	Ф. № 2. р.2000	
Період погашення дебіторської заборгованості	360 / Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості		Зменшення

Джерело: [43]

Розуміння причини утворення та величини дебіторської заборгованості, дасть змогу керувати нею, запобігати негативним наслідкам дія компанії, аналізувати ризики. Стратегічною ціллю менеджменту дебіторської заборгованості являється ефективний розрахунок її величини із позиції забезпечення (чи зростання) обсягів виробництва і одержання стабільного прибутку, що не буде мати негативних наслідків в ході визнання її справжньої вартості.

Напрями аналізу дебіторської заборгованості наведено на рис. 2.1.

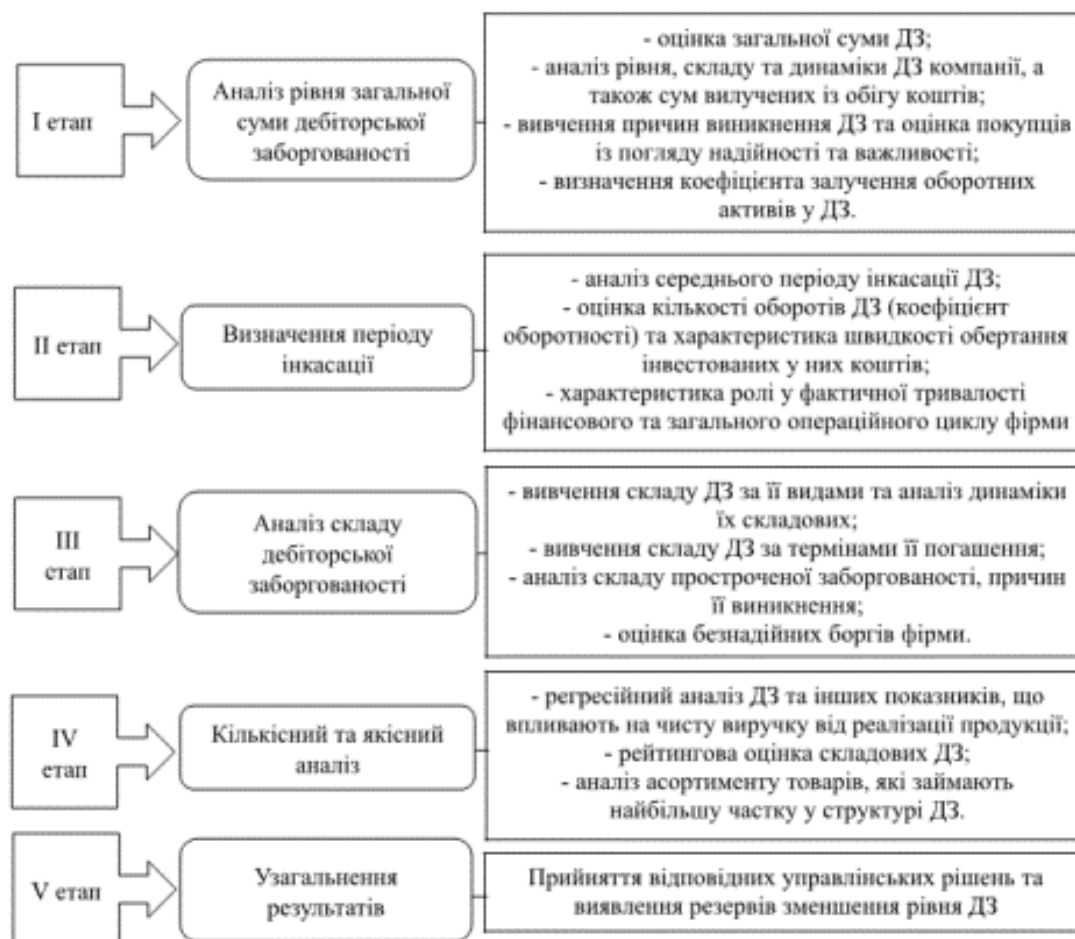

Рис. 2.1. Алгоритм аналізу дебіторської заборгованості (ДЗ) [[45]

Незнатність результативно керувати дебіторською заборгованістю в умовах постійної нестабільності збільшило ризик одержання викривлених відомостей відносно фінансового стану господарюючого суб'єкта. Треба зауважити, що якісно організований та проведений аудит дебіторської заборгованості являється можливістю встановити слабкі сторони установи в організації ведення розрахунків з дебіторами і використати висновки перевірки з метою оптимізації системи їх обліку і контролю.

2.3. Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»

Зовнішня оцінка стану розрахунків із дебіторами ґрунтується на інформації фінансової звітності, а точніше форм №1 та №5. З метою

внутрішнього аналізу користуються даними аналітичного обліку рахунків, що призначені для узагальнення даних щодо розрахунків з дебіторами.

Аналіз становища дебіторської заборгованості розпочинають із загальної оцінки динаміки її величини загалом та в розрізі статей.

У фінансовій звітності дебіторська заборгованість висвітлюється в бухгалтерському балансі (форма №1) дебетове сальдо за розрахунками з покупцями та замовниками включаються до складу наступних статей:

- ««Довгострокова дебіторська заборгованість» (рядок 1040);
- «Векселі одержані» (рядок 1120);
- «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (рядок 1125);
- «Дебіторська заборгованість за розрахунками» (рядки 1130-1145);
- «Інша поточна дебіторська заборгованість» (рядок 1155)» [35].

Окрім цього, відомості стосовно заборгованості покупців відображаються у Примітках до фінансової звітності (форма № 5). У розділі IX «Дебіторська заборгованість» відповідної форми «зазначається сума дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в класифікації за строками погашення, а також інша поточна дебіторська заборгованість» [35].

Дебіторська заборгованість, що представлена у Балансі (Звіті про фінансовий стан) підприємства ТОВ «Терція» за період 2018-2020 рр. наведена у таблиці 2.5.

Аналіз структури дебіторської заборгованості дав змогу визначити, що її зростання утворилося переважним чином в процесі розрахунків за товари, роботи та послуги. Слід відмітити, що у 2019 році вищезазначений вид дебіторської заборгованості зменшився в порівнянні з 2018 роком, проте у 2020 році вона зростає на 71,7% в порівнянні з 2019 роком.

У 2019 році з'явилася дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами, в 2020 році її величина зменшилася на 20,9%. Крім того, необхідно відзначити, що дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом кожного року знижувалася, та у 2020 році склала лише 35 тис. грн. Інша поточна дебіторська заборгованість також мала тенденцію до зменшення:

в 2019 році вона знизилася на 70% відносно 2018 року, а в 2020 році зменшилася на 97% в порівнянні з 2019 роком.

Таблиця 2.6

Структура дебіторської заборгованості ТОВ «Терція» за 2018-2020 рр.,

тис. грн

Склад дебіторської заборгованості	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення 2019/2018, тис. грн.	Відхилення 2019/2018, тис. грн.
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	199008	124683	214156	-74325	+89473
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	0	21843	17289	+21843	-4554
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	9749	7839	35	-1910	-7804
Інша поточна дебіторська заборгованість	27157	8118	237	-19039	-7881

Джерело: розраховано автором

Після оцінювання переходять до аналізу якісного стану дебіторської заборгованості. Такий аналіз дає змогу виявити й охарактеризувати динаміку абсолютного і відносного розміру невиправданої заборгованості.

«У процесі своєї виробничо-господарської діяльності підприємства часто спікаються з проблемою коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Проте бухгалтери оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості» [10].

Аналіз стану дебіторської заборгованості передбачає її порівняння із кредиторською заборгованістю. Результатом такого аналізу може бути

встановлення:

1. «Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською заборгованістю.

2. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською заборгованістю» [59].

Порівняння дебіторської та кредиторської заборгованостей ТОВ «Терція» за 2018-2020 рр. подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей ТОВ «Терція» за 2018-2020

Співвідношення дебіторської заборгованості і поточних зобов'язань за			Абсол. відхил. (+; -)	
2018 р.	2019 р.	2020 р.	2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.
0,58	0,37	0,55	-0.21	0,18

Джерело: розраховано автором

Аналізуючи дані табл. 2.7 можна зробити висновок, що кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську у 2018 р. в 1,71 рази, у 2019 р. - в 2,67 рази, а у 2020 р. - в 1,81 рази. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською є позитивним для підприємства, так як воно може розраховуватися за боргами перед кредиторами в залежності від того, отримає воно борги від своїх дебіторів, чи ні.

Проте, слід зазначити, що домінування того чи іншого виду заборгованості провокує дисбаланс в підсумку.

Так, як на ТОВ «Терція» переважну частину дебіторської заборгованості складає заборгованість за товари, роботи, послуги, то необхідно детальніше проаналізувати торгівельну заборгованість компанії (табл. 2.8).

Для торговельної дебіторської заборгованості Товариство використовує параграф Б5.5.35 стандарту МСФЗ 9, який передбачає спрощений підхід і дозволяє використання матриці резервування, за якою резерви на покриття

збитків розраховуються щодо дебіторської заборгованості, суми якої розподіляються за різними строками утворення заборгованості та прострочення платежів.

Таблиця 2.8

Динаміка торгівельної заборгованості ТОВ «Терція» за 2018-2020 рр.

Складові	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення 2019 р. до 2018 р. (+/-)	Відхилення 2020 р. до 2019 р. (+/-)
суми до отримання від торгових клієнтів	3896	4504	4 399	-3946	+4449
суми до отримання від зв'язаних сторін	195112	124733	209757	-70379	+85024
Всього за амортизованою собівартістю*	199008	124683	214156	-74325	+89473
Залишок резерву під знецінення торгівельної дебіторської заборгованості	-	-	-	-	-
Балансова вартість заборгованості	199 008	124 683	214 156	-74325	+89473

Джерело: розраховано автором

Товариство припускає, що суттєве зростання ризику відбувається при простроченні на 30 днів (параграф 5.5.11 МСФЗ 9), а дефолт (подія знецінення) — при простроченні на 90 днів. Середній термін надання кредиту на придбання товарів становить 30 днів. Протягом даного періоду відсотки на непогашену торгову дебіторську заборгованість не нараховується.

Проаналізуємо, чи існує у ТОВ «Терція» прострочена дебіторська заборгованість (табл. 2.9).

У торгівельній дебіторській заборгованості ТОВ «Терція» на звітну дату відсутня прострочена заборгованість, за якою резерв не створено.

Таблиця 2.9

Аналіз простроченої дебіторської заборгованості ТОВ «Терція» за 2019-2020 рр.

Резерв	2020	2019
Залишок на початок	-	-
Нараховані збитки від знецінення	-	-
Списано безнадійну заборгованість	-	-
Зменшення збитку від попереднього знецінення	-	-
Курсова різниця	-	-
Залишок на кінець	-	-

Крім того, значну частину у дебіторській заборгованості ТОВ «Терція» займає інша дебіторська заборгованість. Динаміка зміни її розміру наведена у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз іншої поточної дебіторської заборгованості ТОВ «Терція» за 2018-2020 рр.

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення 2019 р. до 2018 р. (+/-)	Відхилення 2020 р. до 2019 р. (+/-)
Аванси сплачені	26 428	-	-	-26428	-26428
ДЗ за реалізованими основними засобами	-	3 760	283	+3760	-3477
Інші	729	4 358	(46)	+3629	-4404
Разом	27 157	8 118	237	-19039	-7881

Джерело: складено автором

За даними таблиці 2.10 бачимо, що інша поточна дебіторська заборгованість у 2018 році зменшується відносно попередніх років. Зокрема дебіторська заборгованість за авансами сплаченими зникла, за реалізованими основними засобами зменшилася на 92,5% у 2020 році порівняно із 2019 роком. Загалом, інша поточна дебіторська заборгованість зменшилася на 99,2% у 2020 році відносно 2018 року, та на 97% відносно 2019 року.

Отже, на основі аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «Терція» можна

відмітити, що найбільшу частку в структурі заборгованості складає дебіторська заборгованість за товари, послуги, а також інша поточна дебіторська заборгованість. При аналізі торгівельної дебіторської заборгованості ТОВ «Терція» визначено, що прострочена заборгованість відсутня. Також слід зазначити, що своєчасно здійснюючи аналіз стану розрахунків з контрагентами та вживаючи певних заходів, можна не лише запобігти зниженню реалізації виробів, а й збільшити реальні прибутки господарюючого суб'єкта.

Висновки до розділу 2

Аналізуючи інформацію, наведену у таблиці 2.1, треба відмітити, що статутний капітал ТОВ «Терція» протягом періоду, що аналізується, залишався незмінним.

Розмір власного капіталу кожного року зростає: в 2020 році сума збільшилася на 42,74% порівняно із 2018 роком та на 40,92% в порівнянні з 2019 роком. Це відбувається в першу чергу за рахунок зростання суми нерозподіленого прибутку у 2020 році на 45,63% відносно 2018 року та на 43,64% порівняно із 2019 роком.

Чистий дохід від реалізації продукції в 2019 році зменшився відносно 2018 року, проте в 2020 році збільшився в порівнянні з попередніми періодами: на 12,72% та на 21,38% відповідно. Аналогічно змінювалися такі показники як валовий прибуток (менше на 3,44%, ніж у 2018 році, та більше на 143,63%, ніж у 2019 році); чистий фінансовий результат (більше на 37,94%. ніж у 2018 році та на 1653% за 2019 рік); фінансовий результат від операційної діяльності (менше на 21,13%, ніж у 2018 році, та більше на 614,62%, ніж у 2019 році); фінансовий результат до оподаткування (більше на 66,92%, ніж у 2018 році та на 2314,5% за 2019 рік).

Термін погашення дебіторської заборгованості у 2020 р. знизився на

19,762% порівняно із 2019 роком. Слід зазначити, що це є позитивною тенденцією у процесі функціонування суб'єкта господарювання.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшився на 24,629% у 2020 р. порівняно із 2019 р. Високе значення коефіцієнта відображає ефективну політику менеджменту відносинами із постачальниками. Збільшення значення в динаміці являється позитивним для ТОВ «Терція».

Аналіз структури дебіторської заборгованості дав змогу визначити, що її зростання утворилося переважним чином в процесі розрахунків за товари, роботи та послуги. Слід відмітити, що у 2019 році вищезазначений вид дебіторської заборгованості зменшився в порівнянні з 2018 роком, проте у 2020 році вона зросла на 71,7% в порівнянні з 2019 роком.

У 2019 році з'явилася дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами, в 2020 році її величина зменшилася на 20,9%. Крім того, необхідно відзначити, що дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом кожного року знижувалася, та у 2020 році склала лише 35 тис. грн. Інша поточна дебіторська заборгованість також мала тенденцію до зменшення: в 2019 році вона знизилася на 70% відносно 2018 року, а в 2020 році зменшилася на 97% в порівнянні з 2019 роком.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТОВ «ТЕРЦІЯ»

3.1. Облікова політика ТОВ «Терція»

Система бухгалтерського обліку — це своєрідний механізм підготовки та відображення інформації про майнове та фінансове становище підприємства. Завдяки цій інформації внутрішні та зовнішні її користувачі мають уявлення про реальний стан справ на підприємстві.

Як відомо, методична база ведення бухгалтерського обліку складається з використання первинних облікових документів, інвентаризації, оцінки, калькулювання, організації обліку (управлінського, бухгалтерського та податкового), виконання розрахунків та проведення, контролю, підготовки звітності. Створення цілісної системи обліку передбачає активне застосування специфічного елемента регулювання бухгалтерського обліку та звітності — облікової політики підприємства.

«Облікова політика — сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності» — таке визначення облікової політики наведене в статті 1 «Визначення термінів» Закону України від 16.07.99 р. №996-ХІУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі — Закон про бухоблік).

Згідно з визначенням, облікова політика підприємства базується на основних принципах обліку та звітності. Під принципами бухгалтерського обліку слід розуміти правила, якими необхідно керуватися при вимірюванні, оцінці й реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності.

Основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності викладені в статті 4 розділу 1 Закону про бухоблік і пункті 18 НП(С)БО 1 «За-

гальні вимоги до фінансової звітності».

Під час розробки облікової політики слід враховувати вимоги до якісних характеристик бухгалтерського обліку та фінансової звітності, викладені в пунктах 14—17 НП(С)БО 1, методи та процедури, передбачені іншими НП(С)БО, норми й нормативи, встановлені законодавчими актами України.

На жаль, визначення терміна «процедура», що використовується при складанні і поданні фінансової звітності підприємства, у Законі про бухоблік і в стандартах не наведене. Пункт 5 статті 8 Закону про бухоблік право встановлення облікової політики підприємства цілком і повністю полишає на розсуд суб'єкта господарювання. При цьому підприємство самостійно:

- обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим Законом, та із урахуванням особливостей своєї діяльності й технології обробки облікових даних;
- розробляє систему і норми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю за господарськими операціями, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів;
- затверджує правила документообігу й технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку;
- може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, із подальшим включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

Необхідно також мати на увазі, що облікова політика є складовою частиною фінансової звітності підприємства та повинна відображатися у примітках до фінансових звітів. Отже, саме вона дозволяє поєднати ведення бухгалтерських операцій та складання фінансової звітності. Без такого регламентуючого розпорядчого документа та його додержання бухгалтерський облік не відповідатиме принципу послідовності, а фінансова звітність не буде зрозуміла користувачам.

Раніше, до речі, система ведення бухгалтерського обліку в Україні також

передбачала створення та дотримання на підприємстві певної облікової політики, але ці вимоги мали формальний характер.

Часи, коли визначення облікової політики на підприємстві обмежувалось комплексом основних (стандартних) параметрів обліку і звітності, механічно переписаних із законодавчих циркулярів (таких, як порядок нарахування зносу за основними засобами і МШП, порядок звітності підзвітних осіб тощо), минули назавжди. Ринкові методи господарювання вимагають досконалих, конкретних і незмінних правил ведення бухгалтерського обліку та звітності на підприємстві. А встановлення таких правил, в свою чергу, потребує наукового аналітичного підходу, глибоких маркетингових досліджень, зваженої і далекоглядної кадрової політики, поєднання інтелекту та досвіду працівників підприємства.

Такі підходи до бухгалтерського обліку передбачають інший рівень вимог до кваліфікації головного бухгалтера, насамперед високий професіоналізм. Нові правила обліку, до яких належить облікова політика, можна порівняти з переходом до нових правил дорожнього руху.

Нові стандарти поставили перед підприємством нові вимоги, часом досить складні, розв'язання яких потребує ґрунтовних знань економічних процесів (що відбуваються як на самому підприємстві, так і за його межами), чинного законодавства України (особливо щодо обліку і звітності).

Перехід до нової системи обліку пов'язаний з певними труднощами і передбачає виконання нових операцій у бухгалтерському обліку, зокрема, визначення справедливої вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань, порядку оцінки, системи переоцінки активів, визначення доходів та витрат тощо.

Було б несправедливо не згадати про позитивний момент нового законодавства: положення (стандарти) бухгалтерського обліку у багатьох випадках передбачають можливість вибору одного варіанта з декількох пропонованих методів і процедур, застосування яких і визначає облікову політику. Але такий позитив, з одного боку, розширює права і можливості

підприємства, а з іншого — підвищує ризик щодо кінцевих результатів його діяльності. Тож потрібна висока відповідальність конкретної посадової особи за прийняте управлінське рішення. Вибір слід робити зважено, із максимальним врахуванням усіх «за» й «проти» на користь того чи іншого варіанта.

Суттєвим моментом для підприємства є співвідношення організаційних завдань та питань, які безпосередньо стосуються облікової політики. Дехто вважає, що це різні речі, які потребують окремих рішень (наказів). На мою думку, встановлення облікової політики є складовою частиною організації і ведення обліку та звітності на підприємстві. Це підтверджується тим, що п. 5 Закону про бухоблік є невід'ємною частиною, логічним продовженням статті 8 Закону, яка так і називається: «Організація бухгалтерського обліку на підприємстві». Упевнена сама і хочу переконати читачів у тому, що розв'язувати такі питання потрібно не окремо, а комплексно! Для підтвердження сказаного наведу найпростіший умовний приклад.

Припустимо, що підприємство «14» прийняло рішення застосовувати для нарахування зносу за основними засобами кумулятивний метод, а комп'ютерна бухгалтерська програма такого методу нарахування зносу не передбачає. Придбання нової бухгалтерської програми потребує часу, додаткових затрат фінансових і людських ресурсів, які окупляться не раніше ніж за п'ять років.

Важливим моментом при розробленні й прийнятті облікової політики є те, що, згідно з пунктом 2 статті 8 Закону про бухоблік, «питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи), відповідно до законодавства та установчих документів». Таким чином, правомірним буде розгляд питань, пов'язаних з організацією бухгалтерського обліку й обліковою політикою, і прийняття за ними рішень тільки власником (ами) підприємства. А якщо керівник підприємства не є його власником, треба, щоб саме власник (и) наділив(ли) його відповідними повноваженнями. Делегування їх здійснюється вищими органами управління (загальними зборами акціонерів, засновників, наказом власника приватного

підприємства або розпорядженням відповідного державного органу, коли йдеться про державне підприємство, іншим органом, який передбачений установчими документами). Тільки в такому випадку юридичну чинність наказу керівника підприємства вже не можна буде взяти під сумнів.

Новостворені підприємства розробляють облікову політику до початку господарської діяльності таким чином, щоб перша господарська операція відбувалася після затвердження.

Комісія за участю всіх причетних до розроблення облікової політики спеціалістів приймає на своєму засіданні рішення щодо облікової політики (зміни окремих її положень). За формою облікова політика підприємства має вигляд наказу керівника (власника), на підставі якого головний бухгалтер складає проект наказу і зі всіма додатками та розрахунками передає на затвердження власнику (керівнику) підприємства. Наказ набирає юридичної сили з дня його підписання власником (керівником) підприємства і є обов'язковим для виконання всіма службами і працівниками підприємства.

Можливий варіант, коли облікову політику (зміни до неї) розробляє внутрішній аудитор підприємства, аудиторська фірма під керівництвом головного бухгалтера та за участю інших відповідних спеціалістів або ж — якщо така фірма здійснює бухгалтерський облік на підприємстві — під керівництвом власника (керівника). Це завдання може входити до складу наданих послуг протягом проведення перевірки або бути предметом окремого договору.

Доцільність зміни того чи іншого параметра комісія має встановити під час обов'язкової річної інвентаризації, а якщо її розробляє аудиторська фірма, — під час аудиторської перевірки. При цьому слід пам'ятати, що такі зміни можливі у випадках, передбачених пунктом 9 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Отже, облікова політика може змінюватися, коли:

- змінюються статутні вимоги (тобто при внесенні змін до статуту

підприємства);

- змінюються вимоги органу, що затверджує положення (стандарти) бухгалтерського обліку (тобто внесені зміни чи доповнення до П(С)БО або затверджене чергове НП(С)БО);

- зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства.

Вплив зміни облікової політики на події й операції минулих періодів відображається у звітності шляхом:

- коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року;
- повторного надання порівняльної інформації стосовно попередніх звітних періодів.

Зміна облікової політики, вибір відображення впливу зміни на облікову політику повинні бути розкриті й обґрунтовані у примітках до фінансової звітності за поточний звітний період.

Облікова політика застосовується щодо подій і операцій з моменту їх виникнення, за винятком випадків, коли зі зміною облікової політики суму коригування нерозподіленої суми прибутку на початок звітного року неможливо визначити достовірно (наприклад, втрачено якусь підшивку первинних документів за попередній період, відновити яку неможливо). У цьому випадку облікова політика поширюється тільки на події й операції, які відбуваються після дати зміни облікової політики.

Таким чином, зміна облікової політики тягне за собою перерахунок прибутків за всі попередні періоди діяльності підприємства, що зайвий раз підтверджує надзвичайну важливість науково обґрунтованого, професійного підходу до її встановлення.

Дещо пом'якшує ситуацію те, що не вважається зміною облікової політики встановлення облікової політики для:

- подій або операцій, які відрізняються за змістом від попередніх подій або операцій;

- подій або операцій, які не відбувалися раніше.

А якщо неможливо розрізнити зміну облікової політики та облікових оцінок, то це розглядається й відображається як зміна облікових оцінок.

Не слід плутати зміну облікової політики зі зміною визначення облікових оцінок. Наприклад, зміну характеру діяльності підприємства, застосування нових видів сировини й матеріалів спричиняють не зміна облікової політики, а її встановлення. У цьому випадку ми маємо справу не зі зміною облікової політики, а із зміною облікових оцінок.

Облікова оцінка — попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами. Вона може бути переглянута, якщо змінюються обставини, на яких вона ґрунтувалася, або отримано додаткову інформацію.

Встановлення таких змін на практиці — досить складна і скрупульозна справа, під час якої важко повністю уникнути помилкових рішень. Тому перш ніж прийняти одне (єдине) конкретне рішення, добре поміркуйте!

Отже, усім подіям (операціям), які є новими для підприємства, для встановлення облікової політики необхідно дати попередньо облікову оцінку, а оскільки вона може змінитися, то доведеться застосовувати інші методи і процедури. Якщо облікова оцінка змінюється, то не варто коригувати прибуток і повторно надавати інформацію про попередні звітні періоди для порівняння. Зміни облікових оцінок впливають тільки на майбутнє і не стосуються минулого.

Наслідки змін в облікових оцінках включайте до тієї статті звіту про фінансові результати, яка раніше застосовувалась для відображення доходів або витрат, пов'язаних з об'єктом такої оцінки, в тому періоді, в якому відбулася зміна, а також в наступних періодах, якщо зміна впливає на ці періоди.

Відповідальність суб'єкта господарювання, його посадових осіб за неприйняття облікової політики та за внесення необґрунтованих (незаконних) змін до облікової політики підприємства, за ведення обліку всупереч вимогам політики.

Законодавчі акти України не передбачають безпосередньої відповідальності підприємства, його власника та посадових осіб у випадку неприйняття облікової політики або за внесення необґрунтованих (із порушенням установленого порядку) змін. Однак це не означає, що її немає взагалі.

Так, під час перевірки фінансової діяльності підприємства орган, який її проводить (аудиторська фірма, податкова інспекція), може визнати недійсним баланс, складений без затвердженої відповідним чином облікової політики (або уразі прийняття необґрунтованих змін до облікової політики, або у випадку не проведення перерахунку прибутків за попередні звітні періоди після внесення змін до облікової політики). Такий висновок базується на положеннях статті 8 Закону про бухоблік, чинних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

У кінці 20-х років на основі засвоєння ідей та технічних прийомів стандарт-косту в нашій країні було розроблено нормативний облік. У 1931р. Інститут техніки управління розпочав детальне вивчення можливих шляхів реалізації і практичного застосування системи стандарт-кост, яку у вигляді нормативного методу обліку представив професор М.Х. Жебрак. Але на той час (за часів централізованої економіки) основна увага приділялась не ринковим цінам на працю, матеріально-сировинні, енергетичні ресурси, а централізовано встановленим цінам, тарифам та тарифним коефіцієнтам; виявлені в ході обліку відхилення від норм та внесені зміни норм списувались на собівартість продукції, а не на фінансові результати одразу, як це робиться при системі стандарт-кост, оскільки в останньому випадку першочерговий інтерес представляє вплив відхилень не на собівартість, а на прибуток, який, як відомо, є метою виробництва.

Своєчасний вплив на рівень виробничих витрат і формування собівартості продукції можливий при такій організації і методології обліку, при якій причини змін собівартості, допущення перевитрат і економія засобів розкривається не тільки шляхом наступного вивчення звітних калькуляцій, але й щоденно в самому процесі виконання плану на підставі первинної документації і поточних облікових записів. Таким вимогам відповідає

нормативний метод, який застосовується в різних галузях промисловості.

Важливими завданнями нормативного обліку є своєчасне попередження нераціонального використання ресурсів підприємства, оперативний аналіз витрат на виробництво, який дозволяє розкривати невраховані при плануванні і в практичній роботі резерви, визначати результати госпрозрахункової діяльності підрозділів підприємства, що беруть участь у виробничому процесі (цехів, ділянок тощо).

Основними принципами системи нормативного обліку є:

- нормування витрат і обов'язкове складання нормативних калькуляцій по кожному виробу. У нормативній калькуляції, як засобу обліку, планування, контролю, знаходить відображення вже досягнутий рівень впровадження у виробництво прогресивних норм і організаційних заходів;
- систематичне виявлення відхилень фактичних витрат від поточних норм витрат матеріалів і заробітної плати;
- постійний та своєчасний облік зміни норм та визначення впливу цих змін на собівартість продукції;
- попередній контроль витрат на основі первинних документів та фіксація відхилень від норм в момент їх виникнення з одночасним виявленням їх складу, місця виникнення, винуватців та причин для глибшого дослідження можливостей впливу на їх величину;
- завчасне складання калькуляції нормативної собівартості та її аналіз з метою виявлення резервів зниження собівартості в період підготовки виробництва;
- калькулювання фактичної собівартості груп (типів) однорідної продукції виходячи з їх нормативної собівартості та відхилень від норм;
- щомісячний або щоквартальний облік внесених змін у встановлені норми, що дає можливість оперативне управляти процесом виконання організаційно-технічних заходів.

Нормативний метод обліку витрат виробництва дозволяє своєчасно виявляти і встановлювати причини відхилення фактичних витрат від діючих

норм основних витрат і кошторисів витрат на обслуговування виробництва і управління.

Всі випадки відхилення від норм повинні оформлюватись відповідними документами і обліковуватись. Облік відхилень ведеться з метою забезпечення своєчасної інформації про розміри і причини додаткових, не передбачених нормами витрат, і прийняття необхідних організаційних і технічних заходів.

При нормативному методі повинен здійснюватися систематичний облік змін діючих норм. Цей облік ведеться на підставі повідомлень про зміни норм і використовується для уточнення нормативних калькуляцій.

На підприємствах повинен бути встановлений порядок оформлення змін норм, а також повідомлення зацікавлених відділів і цехів про ці зміни. За повідомленням про зміни норм вносяться зміни в технічну і планову документацію, як підставою для оформлення первинних документів (вимог, лімітних карток, робочих нарядів, маршрутних листів тощо), де зазначаються діючі витратні норми для видачі сировини, матеріалів і напівфабрикатів, а також для нарахування заробітної плати.

Характерним для системи нормативного обліку є своєчасне оновлення нормативів в результаті здійснених заходів з технічного розвитку та удосконалення організації виробництва.

Саме тому організація нормативного обліку, перш за все, пов'язана з необхідністю розробки прогресивних, технічно обґрунтованих норм витрат матеріалів, праці та заробітної плати на одиницю продукції та її складових частин - деталей, вузлів та інших збірних матеріалів. Нормативи, які характеризують величину витрат праці та заробітної плати, виражаються в показниках норм виробітку та розцінках на оплату праці, які встановлюються, по кожній технологічній операції.

Нормативні дані про матеріальні витрати для нормативних калькуляцій беруться зі специфікацій, що розробляються у відділі головного технолога. Дані про нормативні витрати стосовно заробітної плати (нормативні затрати часу, розцінки по операціях) готує відділ праці та заробітної плати

підприємства.

Впровадження у виробництво організаційно-технічних заходів, більш досконалого обладнання, раціоналізаторських пропозицій призводить до зниження витрат матеріалів і заробітної плати на одиницю продукції, а, отже, і до змін встановлених за ними нормативів. Ці зміни фіксує відділ підготовки виробництва в спеціальних повідомленнях, які складають окремо на зміни норм витрат матеріалів, нормативного часу і розцінок, цехових та інших витрат. В повідомленнях наводиться назва деталі (виробу), якої стосується зміна норм, стара і нова норми, різниця від зміни норми, дата і обґрунтування причини введення нової норми.

Облік змін норм потребує своєчасного уточнення нормативів. Основна частка змін норм відноситься до трудових витрат.

Зміни норм обов'язково групують по причинах, найменуваннях виробів, їх однорідних групах, цехах. На підставі повідомлень зміни норм вносять до нормативних калькуляцій. Нові норми, як правило, вводяться з 1-го числа наступного після зміни місяця (кварталу).

Облік змін норм дає можливість уточнювати фактори формування фактичної собівартості і виявляти економічну ефективність впроваджених раціоналізаторських пропозицій і проведених організаційно-технічних заходів. У всіх виробництвах у разі змін норм виникає необхідність переоцінки незавершеного виробництва на дату зміни. Це викликано тим, що залишок незавершеного виробництва, який переходить на 1-ше число звітного місяця, розрахований за старими нормами, а звітна калькуляція складена, виходячи із витрат за новими нормами. Переоцінку незавершеного виробництва проводять з використанням коефіцієнтів (індексів змін норм)

Важливим і обов'язковим моментом організації нормативного обліку є систематичний облік в процесі виробництва відхилень від норм витрат, встановлених на початок місяця, по матеріалах (по кожному найменуванню), заробітній платі робітників та нормативних витратах. Структуру відхилень в системі нормативного обліку в сучасній інтерпретації можна подати у вигляді

схеми.

Чинні норми - це обумовлені технологічним процесом норми, за якими здійснюються відпуск сировини й матеріалів та оплата виконаних робіт. Відхиленнями від норм вважаються як економія, так і додаткові витрати сировини, матеріалів, заробітної плати та інші додаткові витрати (в тому числі викликані заміною сировини й матеріалів, оплатою робіт, не передбачених технологічним процесом, доплатам за відхилення від нормальних умов праці тощо).

Відхилення від норм враховуються за місцями їх виникнення (цехами, ділянками, бригадами), причинами та винуватцями на підставі документації і, перш за все, сигнальної документації, що має зазвичай інший колір чи кольорову смугу. Такими сигнальними документами є матеріальні вимоги на додатковий (понадлімітний) відпуск матеріалів для заповнення недостач і браку деталей, акти на заміну матеріалів, доплатні листки по заробітній платі, наряди на виконання операцій, не передбачених технологією, тощо. Частина відхилень виявляється на підставі інших документів, в яких фактичне витрачання відображається у співставленні з нормативним (акти розкрою матеріалів, шихтові записки тощо).

В кінці звітнього періоду складають зведену відомість відхилень за причинами і винуватцями окремо по матеріалах і заробітній платі.

Аналіз цих відхилень дає можливість вживати заходів щодо ліквідації перевитрат, недопущенню втрат, поширювати досвід економного витрачання матеріалів і використання робочого часу.

При нормативному методі обліку витрат на виробництво і калькулюванні собівартості продукції підставою для визначення фактичної собівартості є нормативна калькуляція. Основою для складання нормативних калькуляцій собівартості окремих видів виробів та напівфабрикатів є розроблені нормативи витрат. Вони встановлюються відповідно до технічної документації на виробництві продукції (кресленням деталей та вузлів, що розроблені конструкторським бюро).

На відміну від планових калькуляцій, в основі яких лежать середньорічні нормативи витрат, нормативні калькуляції складаються за нормами, які діють в даному звітному періоді. Тобто, нормативна калькуляція собівартості виробу відображає технічний рівень, якого досягнуло дане підприємство на певну дату, причому на різні дати величина її різна; планова - є середньою величиною між тим, що було досягнуто підприємством на початок планового періоду, і тим, що повинно бути досягнуто ним до кінця цього періоду. Тобто планова калькуляція, навпаки, будується на виріб в цілому.

Нормативні калькуляції використовуються для:

- визначення фактичної собівартості продукції шляхом алгебраїчного сумування нормативної собівартості та виявлених за звітний період норм та відхилень від них;
- виявлення результатів господарської діяльності цехів та дільниць;
- оцінки незавершеного виробництва та браку тощо. Для визначення суми витрат у зв'язку зі зміною норм щомісячно складається відомість перерахунку залишків незавершеного виробництва за нормами, введеними з 1-го числа звітнього місяця, в якій фіксується зміст кожного повідомлення про зміни норм: його номер, причина зміни, стара та нова величина нормативного витрачання тощо. Визначена сума витрат за змінами норм, як правило, повинна розподілятися між випуском товарної продукції та незавершеним виробництвом на кінець звітнього місяця.

Нормативні калькуляції складаються на всі види виробів, які випускає підприємство, послідовно на деталі, вузли і вироби в цілому або, тільки на вироби в цілому. Калькуляція на деталі та вузли складається тільки за статтями основних витрат. При цьому в калькуляціях на виріб в цілому додаються витрати на обслуговування виробництва і управління, а витрати на матеріали розшифровуються по окремих групах матеріалів. При без цеховій структурі управління нормативні калькуляції розраховують по підприємству в цілому.

Для складання калькуляції собівартості використовують дані зведеного обліку витрат на виробництво, який ведеться в бухгалтерії в спеціальних

відомостях по групах однорідних виробів і статтях витрат.

У відомості обліку витрат на виробництво, побудованій за калькуляційними статтями витрат, узагальнюються всі витрати, пов'язані з виготовленням однорідної групи виробів в цехах підприємства. Дані про витрати на матеріали, заробітну плату та інші витрати наводяться у відомості у вже згрупованому по цехах вигляді. У відомості з метою спрощення наведені тільки відхилення від норм витрат, враховані зміни норм у звітному місяці.

Нормативну собівартість всієї товарної продукції розраховують як добуток кількості відвантаженої продукції на діючі в звітному періоді норми витрат по кожній статті калькуляції.

Фактична собівартість продукції (однорідних груп або видів виробів) при нормативному методі обліку обчислюється не шляхом прямого підрахунку за статтями витрат, а як алгебраїчна сума нормативних витрат, змін норм і відхилень від норм, що можна виразити формулою:

$$\Phi = H \pm B \pm Z \quad (3.1)$$

де: H - поточні витрати за встановленими нормами плану;

B - відхилення від діючих норм витрат;

Z - зміни діючих норм витрат.

Фактичну собівартість одиниці продукції визначають за допомогою індексів відхилень, розрахованих як відношення фактичної собівартості товарної продукції до нормативної.

Нормативний метод має як переваги, так і недоліки. Переваги нормативного обліку полягають в тому, що з являється:

- можливість поточного оперативного обліку витрат шляхом обліку відхилень від норм;
- відокремлений облік змін норм, тобто контроль за здійсненням режиму економії;
- укрупнення об'єктів обліку, оскільки нормативні калькуляції складають по всіх видах виробів, а відхилення враховують по групах однорідної продукції, внаслідок чого зменшується число об'єктів калькулювання;

- охоплення нормативними калькуляціями значної частини витрат;
- можливість рідше здійснювати інвентаризацію незавершеного виробництва.

Недоліком є те, що значна частина відхилень від норм, пов'язаних з використанням сировини і матеріалів на виробництво, виявляється з допомогою інвентаризації в цілому по структурних підрозділах і за весь звітний період. Це призводить до великої кількості неврахованих витрат. Відхилення витрат на управління і обслуговування виявляють без врахування змін обсягів виробництва, а в більшості випадків зовсім не виявляють, а їх фактичну величину розподіляють переважно пропорційною до основної заробітної плати робітників, що значно зменшує інформаційну функцію обліку. Більша частина нормативів матеріальних і трудових витрат є галузевими та встановлюється в цілому по країні. Вони характеризують питому вагу витрат матеріалів і праці на виробництво конкретних видів продукції незалежно від того, якими підприємствами вони виготовляються.

Сьогодні розвиток нормативного методу повинен відбуватись в напрямку його комплексного використання як для бухгалтерської реєстрації витрат і обчислення собівартості продукції, так і для робіт, пов'язаних з підготовкою виробництва, його оперативним плануванням, розрахунком споживчих ресурсів і аналізом собівартості. При такому розширеному використанні нормативного обліку останній виступає як метод, що дозволяє органічно пов'язувати підготовку виробництва, планування, облік витрат, калькулювання і аналіз собівартості у взаємопов'язаний комплекс, який ґрунтується на чинних нормах витрат при системному обліку їх змін. Використовуючи інформацію про зміни чинних норм і відхилень від них, підприємства можуть своєчасно коригувати потребу в товарно-матеріальних цінностях.

3.2. Організація та методика ведення обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «Терція»

Функціонування кожного господарюючого суб'єкта направлена на задоволення потреб громадян, що досягається придбанням та реалізацією потрібних цінностей. В сьогоденнішніх умовах такі операції проводяться на умовах попередньої чи післяплати. Проте утворення дебіторської заборгованості часто пов'язане із процесами купівлі товарів, робіт, послуг при умові авансової оплати чи їх реалізації із наступною оплатою. Реалізація виробів або послуг на умовах послідууючої оплати вимагає особливо ретельної уваги до організації бухгалтерського обліку таких операцій, а точніше контроль стану і вчасності одержання грошових коштів в рахунок покриття дебіторської заборгованості в системі менеджменту компанії.

В сьогоденнішніх умовах в Україні багато суб'єктів господарювання перебувають у скрутному становищі, маючи досить велику проблему не платежів. Однією із основних умов підтримки потрібного ступеня ліквідності та платоспроможності компаній, які працюють на ринку, виступає ефективний менеджмент дебіторської заборгованості.

Сучасні умови ведення бізнесу потребують вирішення цілого списку облікових проблем. Зокрема, таких як «теоретичні та методичні аспекти класифікації і висвітлення заборгованості у системі рахунків бухгалтерського обліку, визначення заборгованості та бухгалтерського до Порядку; як складової частини бухгалтерський поняття обліку простроченої і безнадійної дебіторської фінансування. аналіз заборгованості та автоматизація взаєморозрахунків» [39].

Методика обліку дебіторської заборгованості наведена на рис. 3.1.

В ході відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку компанії необхідно зважати на той факт, що перелік рахунків в Плані рахунків не є вичерпним. Впровадження додаткових субрахунків господарюючий суб'єкт може здійснювати самостійно, зважаючи

на потреби управління, контролю і аналізу дебіторської заборгованості, при цьому зберігаючи коди (номери) субрахунків Плану рахунків.

Рис. 3.1. Методика обліку дебіторської заборгованості [39]

Особливої уваги заслуговує порядок відображення в обліку процедури списання простроченої дебіторської заборгованості, так як існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості та утворенням бази, що підлягає оподаткуванню податком на прибуток. Вірне та своєчасне списання дебіторської заборгованості широко впливає на формування фінансових результатів функціонування установ.

З метою узагальнення відомостей щодо поточної і довгострокової дебіторської заборгованості організації в обліку користуються рахунками 1 класу «Необоротні активи» і 3 класу «Кошти розрахунки та інші активи» (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рахунки для обліку дебіторської заборгованості

Рахунок	Призначення
18 «Довгострокова дебіторська заборгованість за необоротні активи»	«Облік дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців здати балансу» [140]
34 «Короткострокові векселі одержані»	«Облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантаженою продукцією (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена векселями» [40]
36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	«Облік розрахунків з покупцями та замовниками за відвантаженою продукцією, товари, виконані роботи й послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем, а також узагальнення інформації про розрахунки з учасниками ПФГ» [40]
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	«Облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків тощо» [40]
38 «Резерв сумнівних боргів»	«Облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення» [40]

Джерело: [40]

Проаналізувавши літературні джерела слід виокремити окремі суттєві проблеми обліку дебіторської заборгованості:

- «проблема організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її місце в обліковій політиці.
- проблема реальної оцінки дебіторської заборгованості.
- проблема формування та обліку резерву сумнівних боргів.
- проблема відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку.
- проблема проведення аналізу розрахунків з покупцями та замовниками при наявних методиках» [40].

На основі ознайомлення з дослідженнями щодо порядку організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в ході керування установою можна зробити висновки стосовно їх змісту в структурі оборотних активів і грошових коштів [48].

У Наказі «Про облікову політику» ТОВ «Терція» зазначено, що «дебіторська заборгованість торговельна дебіторська заборгованість та інша дебіторська заборгованість з фіксованими платежами, або платежами, які

можна визначити, які не мають котирування на активному ринку, класифікуються як фінансовий актив категорії «позики та дебіторська заборгованість». Дебіторська заборгованість утримується для отримання платежів від дебіторів, а отже, утримується до погашення, як і вимагається для обліку за амортизованою вартістю.

Критерій договірних грошових потоків покликаний запобігти обліку за амортизованою вартістю більш складних фінансових інструментів, які містять характеристики, які не притаманні простим борговим інструментам і які наражають Товариство на ризики, відмінні від лише простих відсоткових ставок та кредитного ризику» [49].

Для торговельної дебіторської заборгованості Товариство використовує параграф Б5.5.35 стандарту МСФЗ 9, який передбачає «спрощений підхід і дозволяє використання матриці резервування (provision matrix), за якою резерви на покриття збитків розраховуються щодо дебіторської заборгованості, суми якої розподіляються за різними строками утворення заборгованості та прострочення платежів. При цьому коефіцієнти дефолту і, відповідно, резерв під збитки як відсоток від залишку заборгованості зростають у міру збільшення періоду прострочення платежів» [50]. Вихідними даними для матриць резервування Товариство використовує історичні дані щодо прострочення платежів та списання безнадійної заборгованості. Розрахунку відсотків резервування в матрицях, залежить від наявності та якості історичних даних. Методи, що використовує Товариство, включають:

- аналіз в розрізі окремих балансів. Цей підхід відслідковує динаміку погашення кожного окремого балансу дебіторської заборгованості, як правило, в розрізі окремих інвойсів, а потім усереднює отриману статистику неплатежів;
- вінтажний аналіз, який відслідковує історію прострочення та списання дебіторської заборгованості, що виникла від продажів за певний період. Застосування цього підходу вимагає наявності даних про статус прострочення дебіторської заборгованості, що виникла у певному періоді, у всі наступні періоди;

- аналіз змін статусу прострочення загального балансу дебіторської заборгованості на кінець кожного періоду в розрізі строків прострочення, але незалежно від періоду виникнення.

МСФЗ 9 вимагає «враховувати прогнозні дані, а не лише історичні» [50]. До матриць резервування, розрахованих на історичних даних. Товариство застосував додаткові коригування, щоб відобразити очікувані зміни в якості погашення дебіторської заборгованості порівняно з історичними даними.

«Резерв на покриття збитків від знецінення дебіторської заборгованості - резерв на покриття збитків від знецінення дебіторської заборгованості базується на оцінці Товариством можливості зібрати дебіторську заборгованість у конкретних клієнтів. Якщо погіршення кредитоспроможності основних клієнтів або фактичне невиконання їхніх зобов'язань перевищують припустимі оцінки, то фактичні результати можуть відрізнитися від таких оцінок» [49].

Якщо Товариство визначить, що не існує об'єктивних свідчень виникнення знецінення для конкретно оціненої дебіторської заборгованості, незалежно від її розміру, вона включає дану дебіторську заборгованість у групу дебіторської заборгованості з аналогічними характеристиками кредитного ризику та здійснює їхню колективну оцінку на предмет знецінення.

Для цілей колективної оцінки на предмет знецінення дебіторська заборгованість групується на основі аналогічних характеристик кредитного ризику. Ці характеристики важливі для оцінки майбутніх потоків грошових коштів для груп таких активів і вказують на здатність дебіторів сплатити всю суму заборгованості відповідно до умов договору відносно активів, оцінка яких здійснюється.

Майбутні потоки грошових коштів із групи дебіторської заборгованості, колективна оцінка на предмет знецінення якої здійснюється, оцінюються на основі руху грошових коштів від активів відповідно до договору та досвіду керівництва стосовно врегулювання заборгованості, яка виникла в результаті минулих подій, та успіху при поверненні сум заборгованості. У минулий досвід

вносяться коригування на основі поточної інформації в результаті спостережень для відображення впливу поточних умов, які не зробили впливу на минулі періоди.

З метою узагальнення даних щодо поточної та довгострокової дебіторської заборгованості організації в обліку користуються рахунками І класу «Необоротні активи» і класу 3 «Кошти розрахунки та інші активи» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Рахунки обліку дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»

Рахунок	Призначення рахунку
18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи»	«Облік дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу» [33]
34 «Короткострокові векселі одержані»	«Облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена векселями» [33]
36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	«Облік розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем, а також узагальнення інформації про розрахунки з учасниками ПФГ» [33]
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	«Облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків тощо» [33]
38 «Резерв сумнівних боргів»	«Облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення» [33]

Згідно із Інструкцією про застосування рахунків бухгалтерського обліку «за дебетом рахунку 18 відображається виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості та одержання інших необоротних активів, за кредитом — погашення (списання) довгострокової дебіторської заборгованості та вибуття інших необоротних активів.

Рахунок активний, балансовий, сальдо відображається в першому розділі

активу балансу в складі необоротних активів» [33]. Субрахунки до рахунку 18 наведені на рис. 3.2.

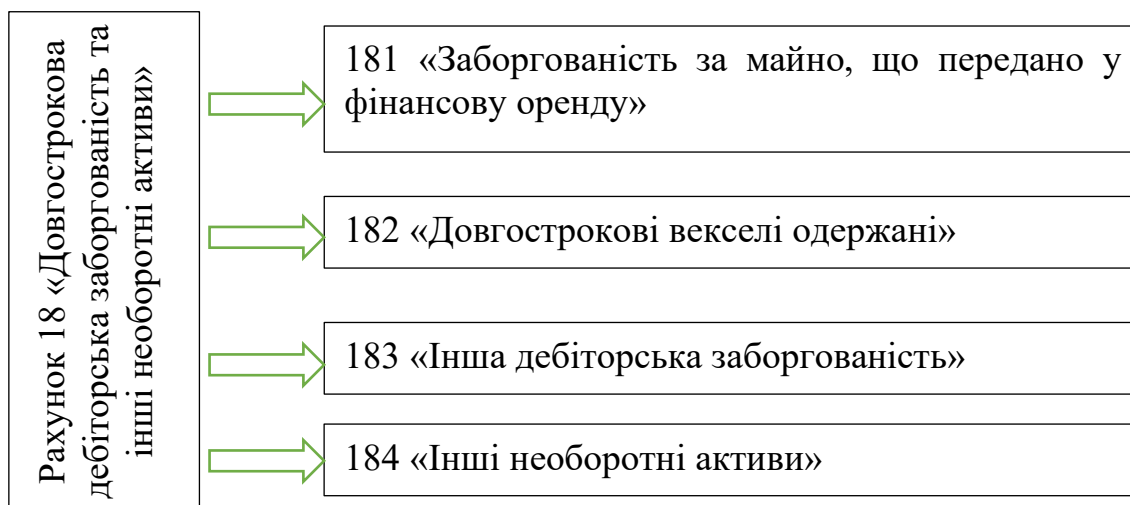

Рис. 3.2. Синтетичний облік довгострокової дебіторської заборгованості

З метою обліку короткострокових векселів застосовують рахунок 34 «Короткострокові векселі одержані».

На величину отриманого векселя проводять записи:

Д-т 34 К-т 36, 37 - отримано вексель за проведені роботи із відстрочкою оплати;

Д-т 31 К-т 34 - надходження коштів в оплату векселя.

В ході обліку розрахунків векселями застосовується журнал-ордер №8 та відомість №7, в разі використання журнальної форми - журнал № 3 та відомість № 3.4.

Облік розрахунків з покупцями і замовниками передбачає використання рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», що «має такі субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» [33].

Субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» передбачає ведення аналітичного обліку в гривнях і валюті, що визначена в договорі.

Субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» передбачає ведення аналітичного обліку в гривнях і валюті, що визначена в договорі.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками організовується в розрізі кожного покупця і замовника за кожним виставленим до сплати рахунком.

Бухгалтерські записи з обліку поточної дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками наведено у табл. 3.3, табл. 3.4.

Таблиця 3.3

Облік поточної дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками, заборгованості, яка забезпечена векселями ТОВ «Терція»

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума
Облік поточної заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками				
1	Відображено виконаних робіт, наданих послуг	36	701	12000
2	Одночасно на суму ПДВ	701	641	2000
3	Списано собівартість готової продукції, товарів, робіт, послуг	901	23,26,27, 28	7000
4	Погашено дебіторську заборгованість коштами на рахунок в банку	31	361	12000
Облік заборгованості, забезпеченої векселем				
1	Відображено продаж готової продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг	361	701	12000
2	Одночасно на суму ПДВ	701	641	2000
3	Списано собівартість готової продукції, товарів, послуг	901	23,26,27	7000
4	Одержано простий вексель у забезпечення дебіторської заборгованості за продажу	34	361	12000
5	Погашено вексель коштами	311	34	12000
Розрахунки з підзвітними особами				
6	Видані грошові кошти із каси під звіт	372	301	4000
7	Придбані ТМЦ за рахунок підзвітних сум	22,28	372	3500
8	Списані витрати на відрядження	92	372	3500
9	Повернення невитрачених підзвітних сум в касу	301	372	500
10	Утримання неповернутих підзвітних сум із зарплати	66	372	500

Таблиця 3.4

Облік розрахунків за нарахованими доходами, претензіями, відшкодуванням
завданих збитків ТОВ «Терція»

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума
Розрахунки за нарахованими доходами				
1	Нараховано до отримання дивідендів	373	73,74	30000
2	Отримано доходи на банківський рахунок	31	373	30000
Розрахунки за претензіями				
3	Нараховано штраф контрагенту за невиконання умов договору	374	715	1000
4	Отримано штраф коштами на банківський рахунок	31	374	1000
Розрахунки з іншими дебіторами та державними цільовими фондами				
11	Видано працівникові згідно з його заявою матеріали в рахунок нарахованої заробітної плати	377	712	1200
12	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	712	641	200
13	Віднесено дохід від продажу на фінансові результати	712	791	1000
14	Списано собівартість реалізованих матеріалів	943	205	700
15	Списано собівартість реалізованих матеріалів на фінансові результати	791	943	700

Для ведення обліку розрахунків із дебіторами ведеться рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» та відомість № 3.2.

Відповідно до Інструкції про застосування рахунків бухгалтерського обліку «на рахунку 37 ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями. За дебетом рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» відображається виникнення дебіторської заборгованості за кредитом - її погашення чи списання» [33].

37 «Розрахунки з різними дебіторами» також передбачає субрахунків (рис. 3.2).

Рис 3.2. Синтетичний облік розрахунків з різними дебіторами

За дебетом рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом - її писання» [33].

Дебіторська заборгованість за виданими авансами (субрахунок 371) «відображає суму авансів, наданих іншим підприємствам в рахунок майбутніх поставок продукції, робіт, послуг» [33].

На субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» ведеться «облік розрахунків з підзвітними особами. Дебіторська заборгованість виникає в момент, коли перед від'їздом у відрядження відрядженого працівника підприємство забезпечує грошовими коштами (авансом) у розмірах, установлених нормативно-правовими актами про службові відрядження, тобто в межах суми, визначеної на оплату проїзду, наймання житлового приміщення і

добових» [33].

На субрахунку 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» ведеться «облік нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, які підлягають отриманню. Підставою (документом) виникнення дебіторської заборгованості та реєстрації на субрахунку 373 операцій за нарахованими доходами є бухгалтерська довідка, витяг з протоколу загальних зборів засновників, договір оренди тощо» [33].

«Облік розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, транспортним та іншим організаціям, а також за пред'явленими їм та визнаними штрафами, пенею, неустойками» [33] ведеться на субрахунку 374 «Розрахунки за претензіями».

«Облік розрахунків за відшкодуванням підприємству завданих збитків у результаті нестач і втрат від псування цінностей, нестач та розкрадання грошових коштів, якщо винуватця виявлено» [33], ведеться на субрахунку 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків». Документальною основою висвітлення бухгалтерських записів по даному субрахунку являється:

- в частині появи дебіторської заборгованості: наказ директора господарюючого суб'єкта чи рішення суду;
- в частині сплати: «прибутковий касовий ордер, виписка банку, розрахунково-платіжна відомість» [51, с. 211].

«Облік розрахунків за позиками членам кредитних спілок у кредитних спілках» [33] ведеться на субрахунку 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок».

Облік розрахунків за іншими операціями, облік яких не показується па інших субрахунках рахунку 37, організовується на субрахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». Зокрема, це стосується «розрахунків за операціями, які пов'язані із здійсненням спільної діяльності (без створення юридичної особи), усі види розрахунків з працівниками (крім розрахунків з оплати праці та з підзвітними особами), інші розрахунки» [33].

Рахунок 38 є «регулюючим, контрактивним, і використовується для

уточнення дебіторської заборгованості на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» і 37 «Розрахунки з різними дебіторами» [33].

Таким чином, коректно організований бухгалтерський облік дебіторської заборгованості має використовувати таку систему рахунків, що буде в достатній мірі відображати і характеризувати усю господарську діяльність із конкретизацією та забезпечувати одержання об'єктивних і своєчасних відомостей для ухвалення оптимальних управлінських рішень.

3.3. Напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві

Враховуючи нестабільну ситуацію в Україні більшість українських фірм знаходяться на грані фінансової кризи. Однією із найвизначніших проблем виступає криза взаємо платежів, що пов'язана із значною сумою заборгованості, яка існує між українськими суб'єктами господарювання.

В умовах такої нестабільності ринку досить важко гарантувати високий ступінь збуту виробів та її своєчасну оплату покупцями. Економічна криза провокує компанії продавати свої товари із умовою відстрочки платежу. Несплата спричиняє утворення дебіторської заборгованості, ефективна

організація обліку, аудиту і управління якою стає одним із головних завдань господарюючого суб'єкта.

На сьогоднішній день існує чимало невирішених питань відносно бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості. Одним із найбільш проблемних являється суперечність між бухгалтерським і податковим обліком в таких питаннях, як утворення резерву сумнівних боргів, бухгалтерський облік сумнівної і безнадійної дебіторської заборгованості.

На сьогодні існує низка проблем стосовно цього питання, а саме:

«1. Недостатня розробленість методичних підходів до класифікації та оцінки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

2. Неможливість отримання інформації про дебіторську

заборгованість у обсязі й вигляді, достатньому для виконання аналізу розрахунків підприємства з покупцями.

3. Непр пристосованість та неефективність методів обрахунку резерву сумнівних боргів відповідно до НП(С)БО 10.

4. Недостатня розробленість плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції щодо його застосування з обліку розрахунків покупців та замовників.

5. Погано налагоджена система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємствах.

6. Нерозвиненість форм рефінансування для ефективного управління дебіторською заборгованістю» [52].

Крім того, в ході дослідження системи обліку було визначено існуючі недоліки у системі обліку дебіторської заборгованості в сьогоdnішніх умовах ведення бізнесу:

1) «структура дебіторської заборгованості, що представлена у нормативних документах, не передбачає її деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості;

2) бухгалтерський облік дебіторської заборгованості не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання» [53];

3) «необхідність змін у будові реєстрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості. Оскільки сьогодні облік дебіторської та кредиторської заборгованостей ведеться в одному реєстрі журналі 3, а це зовсім різні об'єкти бухгалтерського обліку, які лише частково пов'язані між собою, відповідно і обліковувати їх потрібно в різних реєстрах» [54];

4) «практично недослідженим питанням є оплата дебіторської заборгованості. Проблема оплати дебіторської заборгованості, визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість, розробка оптимальної політики управління нею є достатньо серйозною і потребує глибокого вивчення» [55];

5) «невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги;

6) застосування в умовах України традиційної за кордоном методики аналізу дебіторської заборгованості не завжди доцільно через відсутність необхідного обсягу вірогідної і доступної інформації щодо розрахунків з дебіторами. Використання вітчизняних методик не дає змоги однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості, а також ступінь її впливу на фінансово-господарський стан підприємства» [53];

7) «недостатнє вивчення обліку сумнівних боргів, зокрема резерву на їх покриття з метою зближення бухгалтерського та податкового обліку» [56].

Заслужують уваги правила відображення у обліку процедури списання простроченої дебіторської заборгованості, так як наявний прямий взаємозв'язок між списанням вищевказаної заборгованості та утворенням бази оподаткування податком на прибуток. Вірне та своєчасне списання дебіторської заборгованості має важливе значення в ході формування фінансових результатів функціонування компанії [53].

Підсумки здійсненого дослідження обліку дебіторської заборгованості говорять про потребу вдосконалення методики обліку дебіторської заборгованості з метою покращення фінансового становища господарюючого. Для цього необхідно:

- «використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги по строкам непогашення (до 3-х місяців, до 6-й місяців, до 12-й місяців);

- використовувати метод розрахунку з покупцями, що широко використовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами - метод надання знижок за дострокової оплати;

- створювати резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року;

- впровадити в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора (існуючого чи потенційного) і періодично переглядати граничні суми;

- удосконалити контроль стану розрахунків з дебіторами, зокрема за протермінованими заборгованостями, своєчасно виявляючи такі види дебіторської заборгованості, які є недопустимими для підприємства;

- здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;

- здійснювати моніторинг потенційних дебіторів (оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо);

- внести зміни у НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», в яких чітко були б розмежовані поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. їх облік нині ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вищезазначеному стандарті» [53]. «Довгострокова дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка не виникає у ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка виникає у ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Разом із тим слід вказати, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках» [23].

Дебіторську заборгованість класифікують за наступними ознаками: «за контрагентами; зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення; об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів; платоспроможність дебітора» [57].

Відповідно до НП(С)БО 10 «обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову. Передбачено також поділ дебіторської заборгованості на заборгованість вітчизняних та іноземних

покупців. Класифікують дебіторську заборгованість за видами залежно від об'єктів, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів (враховуючи часовий аспект). Здійснюється групування дебіторської заборгованості за строками її непогашенім із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Відповідно вона поділяється на сумнівну та безнадійну» [23].

Дебіторську заборгованість класифікують за наступними ознаками: «за контрагентами; зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення; об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів; платоспроможність дебітора» [57].

Відповідно до НП(С)БО 10 «обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову. Передбачено також поділ дебіторської заборгованості на заборгованість вітчизняних та іноземних покупців. Класифікують дебіторську заборгованість за видами залежно від об'єктів, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів (враховуючи часовий аспект). Здійснюється групування дебіторської заборгованості за строками її непогашенім із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Відповідно вона поділяється на сумнівну та безнадійну» [23].

Зважаючи на іноземну практику і праці вітчизняних науковців, доцільним являється введення додаткової категорії заборгованості: бездоганна або реальна.

Проте необхідно відзначити, що господарюючий суб'єкт може сам обирати ознаку класифікації. Доречною є пропозиція ряду вчених щодо поділу дебіторської заборгованості за мірою додержання фінансової дисципліни на допустиму і невинуватну (з'являється коли мають місце недоліки в функціонуванні фірми). Це надасть можливість відстежити порушення фінансово-господарської дисципліни та встановити неякісну роботу контрагента [57].

Типовими проблемами, із якими зустрічається організація в процесі управління і обліку дебіторської заборгованості виступають такі, як «не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування; недостатній професіоналізм фінансових

менеджерів; низька платоспроможність покупців; не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю; немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами; відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості і часу її оборотності» [57].

Вирішенню проблеми появи дебіторської заборгованості може допомогти формування ефективної системи контролю якості фінансових розрахунків з дебіторами, яке потребує розробки чіткої і якісної класифікації дебіторської заборгованості, спрощення методів її оцінки і документації аналітичної фінансової звітності. З метою контролювання дебіторської заборгованості можна запропонувати здійснення пошуку можливостей зростання чисельності покупців та замовників установи із тим, щоб знизити масштаб ризику несплати боргів і постійного моніторингу потенційних дебіторів.

«Доречним є впровадження в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора і періодично переглядати граничні суми. Систематично проводити інвентаризацію заборгованості» [57].

«Організація управлінського обліку підприємства вимагає поділу такого підприємства на структурні одиниці, економічні суб'єкти, сфери (сегменти) діяльності в межах яких встановлено персональну відповідальність менеджера за контрольовані ним показники. В галузі управлінського обліку структурні одиниці, на які поділяється підприємство називають сферами відповідальності. Кожна з них очолюється центром відповідальності і організовує роботу відповідно документальному забезпеченню на підставі якою створюється ірафік документообороту» [9].

«Активізація діяльності у створенні графіку документообороту від окремих центрів відповідальності до адміністрації підприємства свідчить про початок управлінського напрямку в системі організації обліку взагалі, і дебіторської заборгованості у складі активів. Створення такого графіку відбувається всіма центрами відповідальності підприємства від нижчого до

вищого щабля і включає створення бюджетів також, а їх узгодження і підписання на адміністративному рівні - керівниками підрозділів підприємства» [58].

Впровадження системи бюджетування дебіторської заборгованості передбачає дотримання вимог виконання ряду завдань:

- 1) здійснення фінансового планування діяльності відповідно до стратегічного плану розвитку підприємства;
- 2) визначення персональної фінансової відповідальності за результатами діяльності центрів відповідальності (підрозділів);
- 3) оптимізація цінової політики підприємства;
- 4) контроль і аналіз рентабельності кожного виду товарів (продукції, робіт, послуг)» [48].

Правила формування бюджету дебіторської заборгованості має включати наступні кроки:

- 1) «розрахунок коефіцієнту інкасації планового відвантаження товарів з відстроченням оплати;
- 2) формування плану погашення дебіторської заборгованості;
- 3) розгляд можливості застосування аутсорсингу. Зазначений бюджетний документ визначає величину і структуру дебіторської заборгованості» [48].

Формування бюджету дебіторської заборгованості має зважати на таку інформацію:

- 1) залишки дебіторської заборгованості на початок періоду, що будуть включати:
 - дебіторську заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ п.п. ір. к);
 - суму заборгованості за минулі звітні періоди, яка підлягає отриманню у поточному звітному періоді, і має аналогічні складові (ДЗ попер.п);
 - надходження грошових коштів у погашення дебіторської заборгованості за реалізований товар та іншої дебіторської заборгованості, що

виникли у поточному періоді (ДЗ пог. п. п.);

- аванси видані у поточному звітному періоді за товари, надходження яких очікується у наступному звітному періоді (ДЗ п.п. тов.);

- заборгованість контрагентів за відвантажений у звітному періоді товар, погашення якої очікується у майбутньому звітному періоді (ДЗ п.п.)» [48]:

2) залишок дебіторської заборгованості на кінець періоду включаючи заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ к.п.).

«З метою збереження гармонійної системи управління підприємством при впровадженні системи бюджетування необхідно дослідити організаційну структуру підприємства, для того щоб на її основі сформувати фінансову структуру. Після критичного аналізу облікової політики, визначення об'єктів обліку, статей доходів і витрат, що відносяться до кожного з об'єктів, рекомендується розробити структуру і формат бюджетів, а також визначити послідовність їх складання» [58].

Таким чином, організація обліку дебіторської заборгованості відіграє важливу роль, так як сприяє упорядкуванню відомостей, прозорості і правдивості інформації із розрахункових операцій із дебіторами. Обліково-аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості повинно бути організоване так, щоб достатньою мірою висвітлювати та охарактеризувати увесь господарський процес із достатньою конкретизацією. Саме це обумовлює подальші дослідження в галузі аналітичного забезпечення менеджменту дебіторської заборгованості.

Висновок до розділу 3

У розділі роботи проведений аналіз етапу первинного спостереження у системи бухгалтерського обліку, первинних документів та облікових реєстрів при журнально-ордерній формі ведення обліку. Дана характеристика первинних документів синтетичного характеру, якими оформлюється нарахування та

списання дебіторської та кредиторської заборгованості.

Опис журналів та відомостей, що використовує підприємство для відображення стану заборгованості на синтетичному рівні деталізації дозволив розробити та запропонувати аналітичну відомість контролю заборгованості, яка має контрольню-аналітичні функції. Даний документ дозволяє контролювати виникнення та погашення заборгованості за кожним первинним документом, контрагентом та строками погашення кредиторської заборгованості.

Визначено особливості формування інформації про довгострокову та поточну заборгованість, поточні зобов'язання на синтетичних рахунках відповідно діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку. Подано порядок відображення у бухгалтерських записках операцій з обліку різної дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань за розрахунками.

Досліджено нормативне регулювання резервування дебіторської заборгованості за НП(С)БО 10, МСФЗ 39 та ПКУ, особливості визначення резерву сумнівних боргів згідно НП(С)БО, Охарактеризовані методи розрахунку резерву сумнівних боргів, подано алгоритм їх використання. Проведено аналіз визначення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості, їх відображення та списання у бухгалтерському обліку. Дано рекомендації щодо запобігання прострочення погашення заборгованості та прийняття заходів з у її усунення.

Встановлено, що національні стандарти не дають чіткого визначення сумнівної та безнадійної заборгованості. Більш чітке визначення та заходи щодо відповідальності підприємства за не створення резерву сумнівних боргів викладено у ПКУ.

Проведено аналіз національних положень та методичних вказівок щодо формування показників фінансової звітності, сформульовано висновок, що у НП(С)БО 1 не має детальної інформації щодо відображення використання резерву сумнівних боргів за поточною дебіторською заборгованістю.

Дана характеристика організації та методики проведення інвентаризації перед складанням фінансової звітності, відображення розбіжностей, виявлених

у процесі інвентаризації.

Розглянуто методику відображення стану кредиторської та дебіторської заборгованості у Балансі (Звіті про фінансовий стан) та Примітках до річної фінансової звітності. Визначено проблемні місця оцінки цього показника для цілей відображення у фінансовій звітності

Таким чином, організація обліку дебіторської заборгованості відіграє важливу роль, так як сприяє упорядкуванню відомостей, прозорості і правдивості інформації із розрахункових операцій із дебіторами. Обліково-аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості повинно бути організоване так, щоб достатньою мірою висвітлювати та охарактеризувати увесь господарський процес із достатньою конкретизацією. Саме це обумовлює подальші дослідження в галузі аналітичного забезпечення менеджменту дебіторської заборгованості.

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТОВ «ТЕРЦІЯ»

4.1. Вплив організації аудиту в Україні на стан внутрішнього контролю на ТОВ «Терція»

Аудиторська діяльність в Україні і аудит фінансової звітності прискорено розвиваючись, придбали все більше значення в становленні ринкової економіки нашої країни. Адже виникнення аудиту в Україні зумовлено гострою життєвою необхідністю в зв'язку з появою недержавних форм власності і господарювання, які не підлягають перевірці з боку контрольно-ревізійної служби, а також необхідністю забезпечення і підтвердження достовірності, реальності, правдивості даних фінансової звітності підприємств для користувачів цієї інформації (податкової інспекції, покупців, постачальників, службовців, робочих, акціонерів, інвесторів, банків та т.п.).

У порівнянні з розвиненими західними країнами (Великобританія, Франція та ін.), де інтенсивний розвиток аудиту придбав ще, починаючи з ХІХ ст., в Україні він перебуває зараз в стадії становлення, хоча і розвивається дуже швидкими темпами, використовуючи кращий зарубіжний досвід, враховуючи існуючі національні особливості.

Сутність аудиту полягає у перевірці бухгалтерської звітності, обліку, первинних бухгалтерських документів та іншої інформації, що стосується фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам законів України та національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку або іншим правилам згідно з вимогами її користувачів.

Одним із важливих питань загальної теорії аудиту є визначення його предмета. Виходячи з загального положення про предмет науки можна зробити

висновок, що визначення предмета аудиту і його змісту потребує системного підходу, тобто має охоплювати економічні, організаційні, інформаційні та інші характеристики систем, що перебувають у сфері аудиторських послуг. Сам зміст предмета аудиту повинен розкривати його значення та роль у системі ринкових відносин.

Завданням аудиту є:

1. Оцінка динаміки показників формування прибутку, обґрунтованості фактичної величини утворення прибутку.
2. Виявлення і вплив різних факторів на величину прибутку.
3. Оцінка можливих резервів подальшого зростання прибутку на основі оптимізації витрат виробництва.

Метою будь-якої підприємницької діяльності є одержання прибутку. Прибуток — це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Звідси отримання доходів прямо пропорційно впливає на суму отриманого прибутку, тобто на досягнення основної мети підприємництва. Тому всі об'єкти підприємницької діяльності прагнуть одержати якнайкращі результати за цими показниками.[37, с. 160].

Користувачі, для яких достовірність фінансової інформації про доходи і фінансові результати є досить значною, потребують засвідчення її аудитором.

Метою аудиту фінансових результатів є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності, об'єктивності, правдивості й законності відображення в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності доходів та фінансових результатів і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації.

Для досягнення цієї мети необхідно:

- перевірити, чи відповідають показники за доходами і фінансовими результатами Звіту про фінансові результати в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок його підготовки;
- перевірити достовірність показника прибутковості акцій;
- провести зіставлення показників за доходами і фінансовими

результатами з відповідними показниками минулого року, з плановими завданнями;

–підтвердити або спростувати інформацію про доходи і фінансові результати діяльності, відображені у Звіті про фінансові результати, аудиторським висновком.

При дослідженні операцій за дебіторською заборгованістю слід керуватися:

–НП(с)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності";

–П(с)БО 10 "Дебіторська заборгованість".

–Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999р. № 291.

Визнання доходу і достовірність його оцінка — необхідна інформація для відображення її у фінансовій звітності. У свою чергу, фінансова звітність необхідна для забезпечення інформацією потенційних інвесторів, власників підприємств, аудиторів та інших її користувачів.

Для прийняття відповідних рішень користувачам важливо мати повну, правдиву і неупереджену інформацію щодо доходів і фінансових результатів суб'єкта господарювання. Така інформація знаходить відображення у Звіті про фінансові результати (ф. 2). А гарантом її достовірності виступає аудитор, який засвідчує звітність своїм аудиторським висновком.

У Звіті фінансові результати (ф. 2) показані за видами діяльності: надзвичайної і звичайної. Інформація про звичайну діяльність подається у розрізі її підвидів: операційної, інвестиційної та фінансової.

Інформаційні потоки формування звіту про фінансові результати є предметом уважного аудиторського дослідження.

Із метою перевірки достовірності відображеної в обліку на рахунках доходів інформації аудитор повинен вивчити:

– елементи облікової політики суб'єкта господарювання з питань

доходів і фінансових результатів;

- достовірність операцій з обліку доходів і фінансових результатів;
- записи в первинних документах, регістрах обліку і звітності за доходами і фінансовими результатами;

інформацію про доходи і фінансові результати, що знайшла відображення в попередніх перевірках.

4.2. Організаційно-методичні прийоми аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «Терція»

З метою ефективного здійснення аудиту дебіторської заборгованості аудитор має бути обізнаним в даній проблематиці: досконало знати основи організації обліку розрахунків з дебіторами, орієнтуватись у нормативно-правовій базі, яка регулює питання аудиту, знати і вміти застосовувати міжнародні стандарти аудиту.

Метою аудиту дебіторської заборгованості є підтвердження даних стосовно повноти, правдивості, законності і правильності показу в обліку і своєчасності розрахунків із дебіторами, а також встановлення дотримання або недотримання компанією норм НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

При проведенні аудиту дебіторської заборгованості потрібно вирішувати наступні задачі:

- «перевірка дотримання порядку документального відображення виникнення дебіторської заборгованості;
- підтвердження наявності внутрішнього контролю за відсутністю викривлення даних при відображенні показників на рахунках бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- підтвердження відповідності оформлених бухгалтерських операцій діючим нормативним актам, перевірка наявності інвентаризації розрахунків відповідно до облікової політики підприємства та вимог законодавства;
- перевірка законності виникнення дебіторської заборгованості

підприємства та віднесення її до довгострокової та короткострокової;

- контроль своєчасності погашення дебіторської заборгованості;
- аналіз доцільності та своєчасності заходів, вжитих підприємством щодо ліквідації обставин, які спричинили прострочену заборгованість;
- перевірка правильності відображення в обліку розрахунків з дебіторами за продукцію, товари, роботи, послуги (за товарними операціями);
- перевірка правильності відображення в обліку бартерних операцій;
- перевірка правильності відображення в обліку розрахунків за виданими авансами;
- перевірка дотримання законодавства за розрахунками з підзвітними особами пі правильність відображення їх в обліку;
- перевірка необхідності та правильності формування та використання резерву сумнівних боргів;
- перевірка своєчасності списання безнадійної дебіторської заборгованості;
- оцінювання стану синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з дебіторами, якості відображення господарських операцій у облікових регістрах та звітності» [46. С.21].

Однією із важливих процедур аудиторської перевірки виступає оцінка дебіторської заборгованості. Згідно з НП(С)БО 10, «поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом, включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю» [23]. Розрахунок чистої реалізаційної вартості на дату балансу включає, зокрема, обрахунок резерву сумнівних боргів. «Резерв сумнівних боргів створюється до тієї дебіторської заборгованості, яка відповідає таким умовам: не є придбаною заборгованістю, не є призначеною для продажу заборгованістю, є фінансовим активом» [23].

Аудитор має перевірити правильність обчислення резерву і відображення його нарахування у бухгалтерському обліку.

Перевіряючий також має приділити увагу аудиту вірності оформлення договірних відносин з дебіторами і встановлення наявності потрібних

«документів на реалізацію товарів (робіт, послуг) правильності визначення дати переходу власності на об'єкт реалізації, достовірності проведених розрахунків. Більш ретельного контролю потребують укладені договори з іноземними контрагентами. Постійне коливання значень валютних курсів створює значні ризики для підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Виникає потреба у постійному контролі над правильністю розрахунків курсових різниць у результаті зміни курсу валюти за монетарними статтями» [47].

Проведення всіх запланованих дій, згідно із програмою, підтверджує якість здійсненої перевірки. Підсумки аудиторських процедур висвітлюються у робочих документах аудитора, дані яких говорять про якість аудиторської перевірки і являються доказом встановлених порушень.

Таким чином, з метою ефективної роботи суб'єкта господарювання важливо правильно та раціонально вести облік дебіторської заборгованості, здійснювати постійний її аналіз та контроль задля запобігання негативним наслідкам функціонування компанії.

В національній практиці аудит дебіторської заборгованості в якості окремого напрямку аудиторських послуг проводиться рідко. Переважно, істинність і правильність коефіцієнтів дебіторської заборгованості підтверджуються в ході аудиту фінансової звітності і аналізується разом із аудитом кредиторської заборгованості.

Джерелами інформації для проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками можуть бути різні документи (рис 4.1)

Рис 4.1. Основні джерела для аудиту дебіторської заборгованості

Хід аудиту дебіторської заборгованості можна узагальнити в шість етапів (рис. 4.1).

Рис. 4.1 Етапи проведення аудиту дебіторської заборгованості

На першому етапі проводиться прийняття клієнта. В ході цього етапу слід ознайомитися із видом діяльності клієнтів, провести перевірку автономії аудиторської організації, ознайомитися із порядком ведення бухгалтерського обліку і обліковою політикою, одержати відомості стосовно попередніх аудиторських висновків, поверхнево дослідити його фінансову звітність, на базі якої провести розрахунок ціни аудиторських послуг із врахуванням потрібного бюджету часу (формується на даному етапі) і складу співробітників фірми.

Крім того обов'язковими діями в процесі проведення першого етапу аудиту являється надання розписки щодо автономності і збереження конфіденційності одержаних даних кожним представником робочої групи і її аудиторської перевірки, а також проведення інструктажу групи стосовно виконання завдань [47].

Другий етап перевірки передбачає попереднє планування, в ході проведення якого перевіряючий при допомозі процедур тестування має оцінити внутрішньогосподарський ризик, обліковий ризик, ризик внутрішнього

контролю і аудиторський ризик.

Така процедура представляє можливість встановити ймовірності того, що значно викривлені відомості, що існують в обліку дебіторської заборгованості, можуть бути не виявленими і вплинути на коректність фінансової звітності та оцінку фінансового стану компанії.

«З метою встановлення якості стану внутрішнього контролю та обліку дебіторської заборгованості, як правило, вдаються до опитування, що дозволяє у досить короткий термін скласти перше враження та оцінити загальний стан обліку операцій, найбільш вразливі місця в системі обліку розрахунків і визначити подальший напрямок перевірки» [7]. Тест аудитора для перевірки стану системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості наведено у додатку П. (додаток Р) та програма (додаток С) аудиторської перевірки і встановлення мсти та задач аудиту.

Загальний план - це документ, який поєднує організаційну та методичну базу здійснення аудиту і узагальнює усі етапи аудиту в логічну послідовність. Величина запланованих робіт знаходиться в залежності від об'ємів діяльності організації, її специфіки, міри складності аудиторської перевірки, визначених методик та технологій, що використовуються аудитором. Загальний план формується на увесь строк аудиторської перевірки [47].

Програма аудиту дебіторської заборгованості має включати сформований перелік всіх потрібних процедур, здійснення яких надасть перевіряючому відомості для формування аудиторської думки щодо правдивості інформації відносно дебіторської заборгованості.

Вивчаючи питання складення оптимальної програми аудиту, потрібно приділити увагу тому факту, що на сьогодні відсутня єдина типова програма аудиту. Є потреба в створенні такої програми, що буде відповідати сучасним потребам якісного аудиту. Такі умови включають і обмеженість в часі, яка є прямо пропорційною обмеженням ресурсам клієнта. Враховуючи це, аудиторська перевірка має включати оптимальну кількість процедур, що мають суттєвий вплив і є взаємопов'язаними.

Таблиця 4.1

Програма перевірки розрахунків з покупцями та замовниками

№ з/п	Зміст	Джерела інформації	Засоби перевірки
1	Наявність та правильність оформлення договорів на реалізацію товарів (робіт, послуг)	Договори, листи, рахунки-фактури та видаткові ордери	Простеження, підтвердження
2	Відповідність занесення даних рахунків покупців в облікові реєстри	Рахунки-фактури, реєстри бухгалтерського обліку	Простеження
3	Перевірка реальності дебіторської заборгованості	Реєстри бухгалтерського обліку, відповіді на запити постачальникам	Сканування, підтвердження
4	Перевірка правильності списання дебіторської заборгованості за рахунок сумнівних боргів	Аналітичні дані по рахунку 36	Сканування
5	Перевірка правильності списання ТМЦ з матеріально-відповідальних осіб	Рахунки, видаткові накладні, документи складського обліку	Вибіркова перевірка, співставлення
6	Перевірка правильності складеної кореспонденції рахунків	Реєстри бухгалтерського обліку, рахунки	Сканування, простеження

Базою планування якісної перевірки являються правильно сформульовані цілі. В процесі аудиту доцільно приділити увагу наступному:

- дебіторська заборгованість є законно обґрунтованими та правильно оціненими на дату балансу зобов'язаннями перед фірмою;
- дебіторська заборгованість з'явилася внаслідок реально проведених господарських операцій, належним чином документально підтверджена за сумою і періодом;
- відомості стосовно дебіторської заборгованості пов'язаних сторін висвітлені коректно;
- резерв сумнівних боргів сформовано в необхідному обсязі, витрати за резервом відображено в звіті про фінансові результати (звіті про сукупний

дохід);

- дебіторська заборгованість класифікована в фінансовій звітності відповідно до облікової політики.

Окрім аудиторських прийомів, програма передбачає оцінку ризиків в розрізі кожної процедури окремо. Значний ступінь ризику допускає, що аудитор, проводячи перевірку інформації за цією процедурою, заздалегідь передбачає встановлення відхилення або викривлення в обліку.

За підсумками першого і другого етапів аудитор має визначитися із переліком документації і відомостями, які йому необхідні для якісного здійснення аудиту.

Для одержання інформації суб'єкта господарювання необхідно зробити запит на керівника в формі листа із проханням представити інформацію, що перерахована у ньому і завірити керівництво у гарантуванні конфіденційності представленої інформації.

Третій етап являє собою фактичну перевірку, що проводиться у відповідності із програмою, що була складена на другому етапі. Аудит дебіторської заборгованості має розпочинатися із контролю відповідності залишків на початок звітного періоду за рахунками бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості із кінцевими залишками аналогічного попереднього періоду. Аудит правдивості інформації на кінець звітного періоду забезпечується проведенням інвентаризації. Залишки рахунків бухгалтерського обліку мають бути підтверджені реальністю проведених операцій на основі первинної і облікової документації.

Одним із ефективних методів аудиту повноти і реальності висвітлення залишків на рахунках дебіторської заборгованості виступає проведення зустрічної перевірки. Типова форма для заповнення контрагентами у ході зустрічної перевірки наведена в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Форма звірки ТОВ «Терція» з ПП «Білла-Україна» у ході зустрічної перевірки

Інформація, що підтверджується	Валюта	Сума
Заборгованість ПП «Білла-Україна» перед ТОВ «Терція» станом на 01.01.2020 р.	грн	70000,00
Заборгованість ПП «Білла-Україна» перед ТОВ «Терція» станом на 31.12.2020 р.	грн	0,00
Передоплати, що зробило ТОВ «Терція» на адресу ПП «Білла-Україна» станом на 01.01.2020р.	грн	2100,00
Передоплати, що зробило підприємство ТОВ «Терція» на адресу ПП «Білла-Україна» станом на 31.12.2020 р.	грн	1020,00
Закупки ПП «Білла-Україна» (обороты) у ТОВ «Терція» за 01.01.2018 - 31.12.2018, без ПДВ	грн	812365,00

Джерело: складено за даними підприємства

Важливим кроком аудиторської перевірки виступає оцінка дебіторської заборгованості.

У відповідності з НП(С)БО 10, «поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом, включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю» [23]. Розрахунок чистої реалізаційної вартості на дату балансу має на меті обрахунок резерву сумнівних боргів. Резерв сумнівних боргів формується до тієї дебіторської заборгованості, що задовольняє такі умови: «не є придбаною заборгованістю, не є призначеною для продажу заборгованістю, є фінансовим активом» [47].

Згідно із вищевказаним положенням бухгалтерського обліку, розрізняють два методи розрахунку розміру резерву:

- «застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- застосування коефіцієнта сумнівності» [23]. Аудитор повинен перевірити коректність визначення резерву і відображення його у бухгалтерському обліку.

Крім того, перевіряючий також має приділити увагу перевірці вірності оформлення договірних відносин з дебіторами і існування потрібних документів

на реалізацію товарів (робіт, послуг) коректності «визначення дати переходу власності на об'єкт реалізації, достовірності проведених розрахунків» [47]. Більш глибокого контролю вимагають оформлені договори із іноземними контрагентами.

Регулярне коливання показників валютних курсів формує значні ризики для компаній, які провадять зовнішньоекономічну діяльність. Постає питанням постійний) контролю правильності розрахунків курсових різниць внаслідок зміни валютного курсу за монетарними статтями.

Проведення всіх запланованих дій, у відповідності з програмою, підтверджує якість проведеної перевірки. Підсумки аудиторської роботи наводяться у робочих документах аудитора, відомості яких говорять про якість аудиторської процедури і являються доказом встановлених порушень.

Четвертий етап аудиторської перевірки передбачає виконання низки аналітичних процедур. Вони включають обрахунок коефіцієнтів, які відображають стан дебіторської заборгованості на фірмі. Інформація аналітичного обліку, Балансу та Приміток до фінансової звітності виступають джерелами даних для здійснення розрахунків.

«Також на цьому етапі аудитор повинен оцінити ризик безперервності діяльності підприємства, вивчити й оцінити значимість подій, які здійснено в період від дати балансу до дати складання аудиторського висновку» [47].

Усі невідповідності, що були встановлені внаслідок проведених аудиторських дій, потрібно підтвердити окремим документом, в якому необхідно оцінити вплив кожної із невідповідностей (порушень) на фінансову звітність і встановити необхідність в модифікації висновку.

Передостаннім етапом є заключний етап. На цьому стані аудитор має максимально володіти необхідними даними щодо діяльності установи, орієнтуватися у всіх виробничих процесах, здійснити вичерпний перелік аналітичних процедур, що були заплановані і процедур по суті. В процесі заключного етапу здійснюється перевірка усіх аудиторських процедур на предмет виконання та повноти, факт перегляду кожної з процедур у робочому

документі перевіряючого, проводиться огляд контролю якості вирішення завдання, встановлені порушення спів ставляють із рівнем суттєвості, що був обрахований на другому етапі.

Шостим етапом є формування висновку. На основі достатніх аудиторських доказів контролер здійснює аналіз встановлених порушень, підсумків аналітичних процедур, представляє результат до відома керівної ланки, ухвалюються рішення, направлені на усунення порушень, відбувається дискусія на предмет згоди із виявленими порушеннями. Даний етап передбачає також проведення таких дій, як аналіз роботи співробітників, оцінювання якості праці керівника групи, оцінювання готовності вирішення сформульованих завдань.

На базі систематизації одержаних у ході перевірки відомостей аудитор формує аудиторський висновок відносно достовірності фінансової звітності, зокрема показників дебіторської заборгованості.

«На кожному етапі проведення аудиту дебіторської заборгованості розглянуті якісні критерії аудиторської перевірки: наявність - А; правдивість - Б; права та зобов'язання - В; повнота - Г; вимірювання - Д; оцінку вартості - Е; подання і розкриття - Є» [7].

Для вирішення визначених задач аудиту дебіторської заборгованості існують робочі документи перевіряючого, які можуть слугувати обґрунтованими доказами якості аудиту дебіторської заборгованості. Вищезазначені документи наведені в додатку Т.

Отже, аудит має бути організований так, щоб коректно висвітлювати усі сторони функціонування суб'єкта, який підлягає перевірці, такою мірою, щоб вони відповідали перевіреним фінансовим даним.

Здійснення аудиту дебіторської заборгованості сприяє систематизації інформації, прозорості і правдивості відомостей стосовно розрахункових операцій з дебіторами. Слід зазначити, що кожен аудитор має право сам розробляти методика ведення аудиту, проте чітко визначена мета та методика проведення аудиту дебіторської заборгованості поліпшить роботу виконавця та

надасть можливість одержати повні і достовірні відомості відносно питань дебіторської заборгованості.

4.3. Шляхи оптимізації порядку проведення аналізу та аудиту дебіторської заборгованості

Теоретичні і практичні дослідження спеціалістів із обліку і аналізу показують, що питанню організації та проведення аналізу дебіторської заборгованості приділяється недостатньо часу. Платіжно-розрахункові відносини з господарюючими суб'єктами вимагають ефективної системи обліку та аналізу в компанії. Саме така система надає керівництву достовірну і своєчасну інформацію щодо стану дебіторської заборгованості, наявності «слабких» місць та можливі шляхи їх подолання.

Потреба у вдосконаленні аналізу дебіторської заборгованості підтверджується зростанням її питомої ваги в структурі активів фірми.

Таким чином, для мінімізації відхилень розрахункової ціни боргу від його реального розміру можна внести пропозицію комплексного підходу до оцінки дебіторської заборгованості, який ґрунтується на коригуванні первинної вартості дебіторської заборгованості у відповідності з коефіцієнтом часу. Коефіцієнт часу дає можливість проаналізувати заборгованість суб'єкта господарювання в даний момент із врахуванням збільшення вартості у часі і зміни загальної купівельної можливості грошових коштів. «Використання в бухгалтерському обліку комплексного оцінювання дебіторської заборгованості забезпечує врахування впливу на зміну вартості водночас минулих і умовно можливих минулих тимчасових процесів, що створює можливість для прогнозування напрямків і обсягів поточних та майбутніх грошових потоків підприємства» [60].

Крім того, потребують розробки ще й моделі співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей та конкретного інструментарію, що дав би змогу швидко і якісно визначати негативні явища, які здійснюють вплив на

кількісні і якісні зміни таких заборгованостей. Оптимальним вважається співвідношення, коли кредиторська заборгованість більша за дебіторську на 10-20%. Проте, згідно із дослідженнями, деякі компанії мають такий розмір кредиторської заборгованості, що переважає над зобов'язаннями дебіторів в 10 та більше разів.

При здійсненні такого аналізу необхідно врахувати специфіку функціонування підприємств та установ, сезонність їх діяльності, взаємозв'язки із покупцями і постачальниками тощо. Крім того, варто зважати на «принцип «Вимагай оплати якомога швидше та оплачуй якомога пізніше», який дозволяє довший період володіти певними активами й отримувати від них вигоду» [60].

Наступним шляхом покращення аналізу дебіторської заборгованості слід вважати цифровий аналіз засобом контролювання законності і ймовірності господарських операцій, що пов'язані із дебіторською заборгованістю. Вищезазначений аналіз базується на співставленні частоти розподілу чисел відповідно до закону Бенфорда. Застосування цифрового аналізу дає встановити «факти шахрайства, неефективної кредитної та інкасаційної політики, помилок у бухгалтерському обліку» [60].

Господарюючому суб'єкту пропонується застосовувати багатофакторний регресійний аналіз з метою оцінювання впливу чинників на чистий дохід від реалізації товарів. Багатофакторний регресійний аналіз представить можливість організації одержати економіко-статистичну модель з ціллю пояснення впливу кожного із факторів на результуючий показник. Щоб реалізувати це завдання треба виокремити фактори, що чинять вплив на чистий дохід від реалізації продукції.

«Серед факторів, які впливають на чистий дохід від реалізації продукції, вибрано десять показників, серед яких: основні засоби (X1), дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (X2), дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами (X3), інша поточна дебіторська заборгованість (X4), грошові кошти та їх еквіваленти (X5), довгострокові кредити банків (X6), поточні зобов'язання (X7), витрати на оплату праці (X8),

матеріальні затрати (X9), чисельність працівників (X10).

Ці фактори виступають факторами регресійної моделі. Коефіцієнт парної кореляції дає змогу встановити ступінь взаємозв'язку між змінними Y та X за вибіркою значень (x_i, y_i) , $i = 1, n$ [61].

«Парний коефіцієнт кореляції змінюється у межах від +1 до -1. Чим ближче він за абсолютною величиною до одиниці, тим ближче статистична залежність між Y і X до лінійної функціональної. Позитивне значення коефіцієнта свідчить про те, що зв'язок між ознаками прямий (зі зростанням X збільшується значення Y); негативне значення свідчить про зворотний зв'язок (зі зростанням X значення Y зменшується). Можна дати таку якісну інтерпретацію можливих значень коефіцієнта кореляції: якщо $|R| < 0,3$ — зв'язок практично відсутній; $0,3 < |R| < 0,9$ - зв'язок сильний; $0,9 < |R| < 0,99$ - зв'язок вельми сильний» [62].

Треба відмітити, що аналіз дебіторської заборгованості при застосуванні фінансового аналізу не дає змоги детально проаналізувати ситуацію в компанії і провести її характеристику, визначити слабкі сторони у процесі менеджменту, уникнути негативних наслідків. Кореляційний аналіз представляє можливість оцінити результативність керування протягом тривалого проміжку часу, встановити характер діяльності і зробити прогноз на майбутнє щодо сценарію розвитку господарюючого суб'єкта. Організація може використовувати кореляційний аналіз також в розрізі боржників, досліджуючи вплив їхньої заборгованості на фінансові результати фірми і при допомозі парного коефіцієнта вивчати ризики впливу.

Організація аудиту і якісне його проведення відносно віднесення дебіторської заборгованості до активів, організації бухгалтерського обліку операцій, що пов'язані із дебіторською заборгованістю, її оцінювання на дату фінансової звітності являється обов'язковою умовою для гарантування ефективного функціонування і вимагає встановлення єдиної методики її здійснення.

На сьогоднішній час методологічне забезпечення аудиту дебіторської

заборгованості є недостатньо розробленим та являється актуальним. Слід відмітити, що на вітчизняних підприємствах зовсім нерозвинутим є внутрішній контроль дебіторської заборгованості. Проблемами його являється відсутність в компанії відділу, до обов'язків якого входило б проведення внутрішнього контролю процесу організації обліку, зокрема, й дебіторської заборгованості. «Без контролю на підприємствах сума дебіторської заборгованості може перевищувати допустимий рівень, тому необхідність створення відділу внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства є очевидною» [63].

Крім того, для кожного підприємства варто створити службу, яка буде займатися взаємними перехресними перевірками відділів бухгалтерії, збуту і постачання для проведення внутрішнього аудиту і створення заходів, направлених на запобігання виникненню дебіторської і кредиторської заборгованостей. Перевірку слід здійснювати один раз на місяць і співпрацювати із інвентаризаційною комісією. В разі позитивних підсумків роботи служби можливе впровадження матеріального заохочення співробітників.

Разом з цим, з метою поліпшення організації аудиту дебіторської заборгованості можна запровадити наступні заходи:

- «здійснювати безперервний контроль за станом розрахунків з покупцями, особливо з відстроченою заборгованістю;
- повинні бути чітко обумовлені умови і терміни оплати при укладанні договорів, які необхідно регулярно підтверджувати;
- для того, щоб зменшити ризик несплати за рахунками одним або декількома покупцями, необхідно орієнтуватися на більшу кількість покупців. З цією метою підприємствам необхідно удосконалити рекламу продукції в засобах масової інформації» [64].

Крім того, доцільним є систематичне проведення інвентаризації заборгованості в вигляді перевірки первинних документів, що являються основою для здійснення розрахунків і висвітлення операцій в обліку, а також у

вигляді звірки залишків із контрагентами. Особливу увагу треба звернути на те, що кожна з операцій має бути санкціонованою і законною. Такі контрольні процедури дають змогу розділити дебіторську заборгованість в залежності від термінів її погашення на нормальну, прострочену і безнадійну. В свою чергу «отримані відомості дають можливість вжити заходів стосовно простроченої заборгованості, а саме, враховуючи вимоги законодавства та договорів, можна розпочати претензійну роботу, застосувати економічні санкції (нарахування штрафів, пені, неустойки) та інші. Доцільним буде також в'яснити, хто несе відповідальність за своєчасність розрахунків із дебіторами, та з'ясувати причини порушення строків надходження коштів» [65].

Важливим елементом аудиту виступає програма аудиторської перевірки і вибору аудиторських дій, які будуть доречні в кожному конкретному випадку аудиту дебіторської заборгованості. Слід відзначити, що на сьогодні відсутня типова програма аудиту, що відповідала б сучасним вимогам якісного здійснення аудиту дебіторської заборгованості. Зазвичай, програма містить лише перелік аудиторських процедур, що потрібно провести, виконавця, строк перевірки і індекс робочого документа.

З ціллю результативного управління дебіторською заборгованістю компанія має проводити, як вже зазначалось, її внутрішній контроль, а саме: попередній, поточний та підсумковий. «На попередньому контролі оцінюється платоспроможність потенційних покупців з метою зниження ризиків непогашення дебіторської заборгованості. Оцінювання здійснюють за даними фінансової звітності підприємства та перевірених даних ринкових експертів» [66].

Поточний контроль дебіторської заборгованості безпосереднім чином має зв'язок із бухгалтерським обліком, що базується на дотриманні платіжної дисципліни за підписаними договорами купівлі-продажу, субпідряду на проведення робіт тощо.

Ухвалення рішення на заключному етапі повинно бути комплексним, директор організації повинен володіти детальними висновками попереднього та

поточного контролю і економіко-математичного аналізу. В той же час необхідно зауважити, що важливим етапом є виконання ухвалених рішень та аналіз їх наслідків для господарюючого суб'єкта.

Найбільш визначальним являється етап попереднього контролю, що дає звести до мінімуму утворення дебіторської заборгованості і взагалі уникнути її настання.

На основі вищенаведеного, можна зробити висновки відносно того, що сьогодні в компаніях акумулюються значні суми дебіторської заборгованості. Але, дії керівництва стосовно її погашення є неефективними та безрезультатними. Тому потрібно здійснювати пошуки нових шляхів вдосконалення системи аналізу та аудиту дебіторською заборгованістю. Одними із запропонованих методів вирішення цієї проблеми являються: здійснення безперервного контролю за станом розрахунків із покупцями, зокрема, із відстроченою заборгованістю; систематичне проведення інвентаризації розрахунків із дебіторами; створення на підприємствах

відділу, до компетенції якого входило б здійснення внутрішнього контролю обліку, зокрема, дебіторської заборгованості; затвердження типової програми аудиту дебіторської заборгованості, а також удосконалення методики аудиту даного активу.

Висновки до розділу 4

Сутність аудиту полягає у перевірці бухгалтерської звітності, обліку, первинних бухгалтерських документів та іншої інформації, що стосується фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам законів України та національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку або іншим правилам згідно з вимогами її користувачів.

Для прийняття відповідних рішень користувачам важливо мати повну,

правдиву і неупереджену інформацію щодо доходів і фінансових результатів суб'єкта господарювання. Така інформація знаходить відображення у Звіті про фінансові результати (ф. 2). А гарантом її достовірності виступає аудитор, який засвідчує звітність своїм аудиторським висновком.

У Звіті фінансові результати (ф. 2) показані за видами діяльності: надзвичайної і звичайної. Інформація про звичайну діяльність подається у розрізі її підвидів: операційної, інвестиційної та фінансової.

Інформаційні потоки формування звіту про фінансові результати є предметом уважного аудиторського дослідження.

На сьогоднішній час методологічне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості є недостатньо розробленим та являється актуальним. Слід відмітити, що на вітчизняних підприємствах зовсім нерозвинутим є внутрішній контроль дебіторської заборгованості. Проблемами його являється відсутність в компанії відділу, до обов'язків якого входило б проведення внутрішнього контролю процесу організації обліку, зокрема, й дебіторської заборгованості. Без контролю на підприємствах сума дебіторської заборгованості може перевищувати допустимий рівень, тому необхідність створення відділу внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства є очевидною.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В ході дослідження наукової літератури і нормативних документів, та узагальнення організаційно-методичних положень обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості в дипломній роботі було визначено її економічну суть як об'єкта обліку та аналізу, а саме: «дебіторська заборгованість - це частина активів, які пов'язані із зобов'язанням сплатити підприємству кошти або інші матеріальні блага внаслідок зустрічних договірних зобов'язань» [23]. Вищенаведене визначення відображає економічний зміст дебіторської заборгованості зі сторони бухгалтерського обліку (актив) і показує реальні причини її появи (договірні зобов'язання).

Для цілей організації обліку дебіторської заборгованості важливого значення набуває її класифікація. Ознайомившись із класифікаціями дебіторської заборгованості, що пропонують різні автори, слід виділити наступні головні класифікаційні ознаки: за термінами погашення, за мірою спорідненості із контрагентами і залежно від об'єктів виникнення. Розділення дебіторської заборгованості в розрізі таких ознак дасть можливість здійснити оцінку реального стану розрахунків із покупцями і буде сприяти скороченню величини такої заборгованості.

Досить вагомим питанням в розкритті сутності обліку дебіторської заборгованості являється визначення нормативної бази, що контролює порядок і коректність організації обліку. Правові основи процесу документального оформлення дебіторської заборгованості чітко визначаються «законами України, постановами Кабінету Міністрів, наказами міністерств, відомств, Державної фіскальної служби, Національного банку України» [16]. Вміння користуватися і застосовувати різні нормативно- правові акти на практиці допомагає коректно вести бухгалтерський облік в компанії, а також своєчасно проводити аналіз дебіторської заборгованості, з метою ефективного управління нею.

Базою дослідження обрано ТОВ «Терція». На основі проведеного аналізу

можна підсумувати, що компанія ефективно працює протягом аналізованого періоду. Показники ліквідності і платоспроможності збільшуються протягом кількох років. Це означає можливість господарюючого суб'єкта розраховатися за своїми зобов'язаннями за рахунок власних оборотних активів.

У підприємства наявне широке коло дебіторів, взаємовідносини із якими відбуваються на підставі договорів. Головним первинним документом, який застосовується для обліку дебіторської заборгованості, виступає накладна із усіма обов'язковими реквізитами: одиницями виміру, назвою продукції, її ціною, кількістю та сумою. Відпуск готової продукції із складу підтверджується товарно-транспортною накладною, що також повинна бути оформлена відповідно до норм чинного законодавства.

Дослідивши стан організації первинного, аналітичного і синтетичного обліку в компанії ТОВ «Терція» доходимо до висновку, що він організований у відповідності з вимогами діючого законодавства. Облік ведеться із використанням типових форм первинної документації із одночасним формуванням відповідних бухгалтерських проведення.

Базою удосконалення системи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості виступає підвищення ступеня економічних знань і ділової кваліфікації співробітників апарату обліку, так як в сучасних умовах коректно та раціонально організувати облікову роботу в фірмі можуть лише спеціалісти. Прискіпливої уваги вимагає порядок списання простроченої дебіторської заборгованості, так як безпомилкове та своєчасне списання дебіторської заборгованості має важливе значення в процесі формування фінансових результатів функціонування господарюючого суб'єкта. Отже, підсумки проведеного дослідження дебіторської заборгованості говорять про необхідність вдосконалення методичного підходу до обліку дебіторської заборгованості як важелю поліпшення фінансового стану установи.

Вагоме значення в процесі управління дебіторською заборгованістю відіграють планування, організація і контроль роботи із дебіторами. Вірно проведений облік і аналіз знижує суму дебіторської заборгованості в компаніях.

На сьогодні практичний досвід керування організаціями показує, що слід проводити як кількісний, так і якісний аналіз коефіцієнтів стосовно оцінювання поточного стану дебіторської заборгованості. Це виступає гарантією ефективності відповідних процесів функціонування. Тому товариству рекомендовано здійснювати комплексний аналіз дебіторської заборгованості.

За підсумками аналізу складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості можна дійти висновку, що загалом ситуація в сфері ведення платіжно-розрахункових відносин фірми із її дебіторами не несе істотної загрози для стабільності фінансового становища. Проте, динаміка збільшення суми дебіторської заборгованості відображає необхідність пильної уваги керівників до організації платіжно-розрахункової дисципліни.

Аудит дебіторської заборгованості виступає: одним із ключових завдань в вирішенні проблем, які з'являються в ході поточного управління господарюючим суб'єктом, в тому числі із позиції оптимального співвідношення між ліквідністю і прибутковістю.

На сьогодні найбільшою проблемою аудиту дебіторської заборгованості є відсутність типової програми аудиту, що відповідає сучасним потребам якісного здійснення аудиту дебіторської заборгованості. Програма містить лише перелік аудиторських процедур, що повинні бути здійснені виконавцем, строк перевірки і індекс робочого документу. Програма має бути більш детальною у відповідності з кожним видом дебіторської заборгованості. Зокрема, до цієї програми аудиту можна включити такі низання: контроль за критеріями оцінки і визнання дебіторської заборгованості; нарахування резерву сумнівних боргів у відповідності з обліковою політикою; аудит правильності висвітлення довгострокової дебіторської заборгованості, розрахунків із покупцями та замовниками по реалізованій продукції (виконаній роботі, наданим послугам) і іншої поточної дебіторської заборгованості; контроль за правильністю кореспонденції та відображення операцій щодо обліку дебіторської заборгованості; відображення підсумків операцій із дебіторською заборгованістю у регістрах обліку та формах звітності тощо.

Крім того, до плану аудиту та програми аудиторської перевірки необхідно включити етап аналізу головних показників дебіторської заборгованості. Для проведення оцінки стану розрахунків із дебіторами компанії і надання пропозицій стосовно подальшого ефективного фінансового розвитку суб'єкта господарювання. Обраховані коефіцієнти дають змогу аудитору зробити більш детальний висновок відносно стану розрахунків за дебіторською заборгованістю, її динамікою на фірмі.

Упровадження вищезазначених рекомендацій дасть змогу підвищити результативність виробничо-господарського процесу ТОВ «Терція» і досягти зростання ступеня його конкурентоздатності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. N 436-IV / [Електронний ресурс]: за даними Верховної Ради України № 436-15. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (з змінами та доповненнями). - Назва з титул. екрану.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами та доповненнями / [Електронний ресурс]: за даними Верховної Ради України № 2755-17. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (з змінами та доповненнями). - Назва з титул. екрану.
3. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / [Електронний ресурс]: за даними Верховної Ради України № 435-15. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (з змінами та доповненнями). - Назва з титул. екрану.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (в редакції від 01.07.2018.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (з змінами та доповненнями). - Назва з титул. екрану.
5. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 16.10.2012 р. № 2939-XII (в редакції від 27.01.2018..). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (з змінами та доповненнями). – Назва з титул. екрану.
6. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки: Указ Президента України від 11.05.1999 р. № 436/95 (в редакції від 07.09.2001.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України.
- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/95> (з змінами та доповненнями). - Назва з титул. екрану.

7. Про Державну аудиторську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 03 лютого 2016 р. № 43 (в редакції від 21.09.2018.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п>.(з змінами та доповненнями). – Назва з титул. екрану.
8. Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550 (в редакції від 17.12.2016.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-п> . (з змінами та доповненнями). – Назва з титул. екрану.
9. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 (в редакції від 21.09.2018.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-п> . (з змінами та доповненнями). – Назва з титул. екрану.
10. Про утворення Державної аудиторської служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 868. - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2015-п> . – Назва з титул. екрану.
11. Про схвалення концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 310-р. – [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/310-2018-р>. – Назва з титул. екрану.
- Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 (в редакції від 03.08.2018.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (з змінами та доповненнями).

Назва з титул. екрану.

12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 (в редакції від 09.08.2013.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (з змінами та доповненнями). -

Назва з титул. екрану.

13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559 (в редакції від 09.08.2013.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (з змінами та доповненнями). -

Назва з титул. екрану.

14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290 (в редакції від 09.08.2013.). - [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (з змінами та доповненнями). - Назва з титул. екрану.

15. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. - [Електронний ресурс]; за станом на 03.08.2018 р. / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>. - Назва з титул. екрану.

16. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. - [Електронний ресурс]; за станом 18.11.2016 р. / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>. - Назва з екрану.

17. Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148. -

[Електронний ресурс]; за станом на 01.06.2018 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>.

18. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» від 01.01.2012 № 929_016 (в редакції від 18.12.2017.). - [Електронний ресурс]: Міністерство фінансів України; голова редкол. Т.О. Каменська, редкол.: Дабіжа В.В., Кузуб О.А., Куреза Т.В., Терещенко Ю.В. та ін. / пер. з англ. Ольховікова О.Л., Шульман М.К. - К.: 2018. http://www.minfin.gov.ua/news/view/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf. – Назва з титул. екрану.

19. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356. – [Електронний ресурс]: Бібліотека бухгалтерського обліку. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text574/pg1.htm> (з змінами та доповненнями). - Назва з титул. екрану.

20. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. - [Електронний ресурс]; за станом на 30.12.2013 / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>. - Назва з титул. екрану.

21. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291.

- [Електронний ресурс]; за станом на 05.01.2018 р. / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>. - Назва з титул. екрану.

22. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон: наказ Міністерства фінансів України від 13.03.1998 р. № 59. - [Електронний ресурс]; за станом на 15.09.2017 р. / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98>. - Назва з титул. екрану.

23. Азаренков Г.Ф. Економічний аналіз [Текст] : Навч. посіб. / Г.Ф. Азаренков, З.Ф. Петряєва, Г.Г. Хмеленко. - Х.: ХДЕУ, 2003. – 248 с.

24. Акімова Н.С. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі [Текст]: монографія / Н.С. Акімова, О. В. Топоркова, Т. О. Євлаш, О. О. Говоруха. – Х. : ХДУХТ, 2016. – 285 с.
25. Аналіз господарської діяльності [Текст] : навч. посіб. / В.О. Шевчук, О.В. Коновалова, В.П. Пантелеев. - К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2011. - 399 с.
26. Андрєєва Г.І. Роль аналізу поточної дебіторської заборгованості при оцінці обґрунтованості управлінських рішень [Електронний ресурс]: вісник чернігівського державного технологічного університету/ Г.І. Андрєєва.Режим доступу: http://rusnauka.com/8_NMIW_2014/Economics/7_162960.doc.com
27. Аудит (основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) [Текст] : підручник / Нац. центр обліку та аудиту Нац. Академії статистики, обліку та аудиту, Одеська нац. академія харчових технологій, Одеський держ. економ. ун-т; ред. : В. В. Немченко, О. Ю. Редько. – К. : ЦУЛ, 2012. – 540 с.
28. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки [Текст]: навч. посібник / П.Й. Атамас. - 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2010. – 392 с.
29. Атамас П.Й. Управлінський облік [Текст]: навчальний посібник / П.Й. Атамас. - 2-ге вид. - К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
30. Береза С.Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості [Текст] / С.Л. Береза // Вісник ЖДТУ. – Житомир. – 2007. - № 1(23). – С. 35 – 43.
31. Белозерцев В.С. Проблеми обліку дебіторської заборгованості у контексті розвитку товарного кредитування [Текст] / В.С. Белозерцев, О. Єлісеєва, В. Гуня // Економіст. - 2012. - № 11. - С. 68 – 73.
32. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит [Текст]: [підручник] / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко. – К.: Українська академія оригінальних ідей, 2015. – 888 с.
33. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств [Текст]: навч. посібник для

студ. вузів/ І.О. Бланк, Г.В. Ситник. – К.:ЦУЛ, 2006. – 780 с.

34. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці [Текст] / О.С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. - № 18. – С. 36-39.

35. Буднік Т.В. Проблеми та шляхи удосконалення дебіторської заборгованості як об'єкта обліку й аналізу [Електронний ресурс]: Глобальні та національні проблеми економіки / Т.В. Буднік, Є.П. Гнатенко // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – 2016. – Вип. 9. – С. 740-743. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016/17-vipusk-9-lyutij>.

36. Бурлаков О.О. Проблемні питання та шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємствах [Текст] / О.О. Бурлаков // Молодий вчений. – 2017. - № 9(49). – С. 499 – 501.

37. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст]: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів] / під заг. ред. Ф.Ф. Бутиця,- 8-ме вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута", 2009. - 912 с.

38. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія [Текст]: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Н.М. Малюга, Н.І. Петренко, 3-є вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута", 2006. – 560 с.

39. Бутинець Т.А. Внутрішній контроль елементи організації системи [Текст]: підручник для студентів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” вищих навчальних закладів/ Т.А. Бутинець К.: Українська академія оригінальних ідей. – 2008. – 22 с.

40. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія і практика [Текст] : навч.-практ. посіб. / Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна та ін. – К. : Центр учбової л-ри, 2010. – 536 с.

41. Бухгалтерський облік: практичний посібник [Текст] / М.Ф. Огійчук, К.О. Утенкова, О.В. Ковальова, В.Є. Тредіт. – Х.: 2015. – 334 с.

42. Васильєва Л.М. Теоретико-методологічні основи бухгалтерського обліку

- дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / Л.М. Васильєва, Н.В. Бондарчук // Науковий вісник ХДУ. – 2016. – Вип. 16. – С. 135 – 138. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/35.pdf.
43. Васильєва Л.М. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її удосконалення [Електронний ресурс] / Л.М. Васильєва, О.В. Трайно // Молодий вчений. 2017. - № 10. – С. 820 – 823. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_188.
44. Велш Глен А. Основи фінансового обліку [Текст]: навч. посібник / А. Глен Велш, Г. Деніел Шорт пер. з англ. О.Мілін, О.Ткач – К.: Основи, 199. – 943 с.
45. Вільчинська Н.Л. Вплив заборгованості на фінансові потоки молокопереробних підприємств [Електронний ресурс]: Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу / Н.Л. Вільчинська // ISSN 1994-1749.2017. – 2017. – Вип. 1(36). – С. 15 – 24. – Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/91011/>.
46. Волостникова А.Ю. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства [Текст] / А.Ю. Волостникова. – М. – 2016. – 22 с.
47. Воронко Р.М. Удосконалення ревізійної роботи на різних рівнях управління кооперативним господарством [Текст]: Глобальні та національні проблеми економіки / Р.М. Воронко // Вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 4. – С. 968-974.
48. Гнатенко Є.П. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства [Текст] / Є.П. Гнатенко, В.В. Волошина // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 1. – С. 38-42.
49. Гнатенко Є.П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві [Електронний ресурс] / Є.П. Гнатенко // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. – 2013. - Вип. 10(1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2013_10\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2013_10(1)_20).

51. Голов С.Ф. Фінансовий облік [Текст] / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.
52. Грабовецький Б. Є. Фінансовий аналіз та звітність [Текст] : навч. посіб. / Б. Є. Грабовецький, І. В. Шварц. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 281 с.
53. Гуня В.О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств [Текст] / В.О. Гуня // Економічний простір. – 2008. - № 19. – С. 124 – 131.
54. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль [Текст]: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, М. М. Коцупатрій. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 424 с.
55. Дікань Л.В. Контроль і ревізія [Текст]: навч. посібник / Л.В. Дікань, - 2-вид. - К.: Знання, 2015. – 327 с.
56. Драбаніч А.В. Дебіторська заборгованість підприємства: поняття та структура [Електронний ресурс] / А.В. Драбаніч. // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2016. - № 2. – С. 31-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_6.
57. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах фінансово-економічної кризи [Електронний ресурс] / Т.С. Єдинак.- 2014. - № 3. – Режим доступу до журн.: <http://firearticles.com/economika>.
58. Єфіменко Т.І. Сумнівна дебіторська заборгованість: формування облікової політики [Текст] / Т.І. Єфіменко // Економіка. Управління. Інновації. – 2014.
59. Живко З.Б. Контрольно-ревізійна діяльність [Текст]: навч. посібник / З.Б. Живко, І.О. Ревак, М.О. Живко. – К.: Алерта, 2012. – 496 с.
60. Завгородній В.Г. Облік, аналіз та аудит [Текст] : навчальний посібник / В.Г. Завгородній, Є.В. Мних, В.С. Рудницький. – К.: Кондор, 2010. – 618 с.
61. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник [Текст]:словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. - К.: Знання, 2007. — 1072 с.
62. Закревська О.Ю. Облік і контроль поточної дебіторської заборгованості

підприємств торгівлі [Текст]: автореф. дис. ... к. екон. наук: 31.05.18 / О.Ю. Закревська. – Київ, 2018. – 23 с.

63. Камышанов П.И. Современная бухгалтерия и аудит на предприятиях и в банках [Текст]: П.И. Камышанов, А.П. Камышанов, Л.И. Камышанова. – М, Элиста.: АПП “Джангар”, 2008. – 720 с.

64. Кияшко О.М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством [Текст]: автореф.дис. ... к. екон. наук: 16.06.11 / О.М. Кияшко. – Київ, 2011. – 23 с.

65. Кім Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та їх заповнення [Текст] : навчальний посібник / Г. Кім, В. Сопко, С. Кім. – К.: Університет економіки та права «Крок», 2004. – 437 с.

66. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент [Текст]: навч. посібник / Г.Г. Кірейцев. – К. : ЦУЛ. – 2015. – 469 с.

67. Колесник А.Є. Сутність та значення ревізії в сучасних умовах господарювання [Текст] / А.Є. Колесник // Управління розвитком. – 2014. – Вип. 12. – С. 51 – 53.

68. Коренева Н.І. Управління дебіторською заборгованістю на підприємствах [Текст] / Н. І. Коренева. – Санкт-Петербург. – 2008. – 24 с.

69. Корінько М.Д. Удосконалення організації та функціонування системи внутрішнього економічного контролю при диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання [Текст] / М.Д. Корінько // Статистика України. – 2008. – Вип. 1. – С. 34 – 40.

70. Кручак Л.В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством [Текст] / Л.В. Кручак // Науковий вісник МГУ. – 2016. – Вип. 22. – С. 161 – 165.

71. Кюрджиєв А.С. Дебіторська заборгованість підприємства [Текст] / А.С. Кюрджиєв // Вісник ДНУ. – 2018. – Вип. 6. – С. 164 – 169.

72. Лень В.С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика [Текст]: навч. посібник / В.С. Лень, В.В. Гливенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 576 с.

73. Лівощко Т.В. Дослідження факторів динаміки дебіторської заборгованості підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_143.pdf.
74. Лігоненко Л.О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства [Текст] / Л.О. Лігоненко, Н.М. Новікова. – К.: КНТЕУ. – 2005. – 276 с.
75. Мараховська Т.М. Управління дебіторською заборгованістю підприємств [Текст] / Т.М. Мараховська, О.С. Любенко // Вісник Вінницького національного аграрного університету. – 2009. – Вип. 4. – С. 34.
76. Матицина Н. Дебіторська заборгованість: нові облікові підходи [Текст] / Н. Матицина // Економіст. – 2007. - № 11. С. 50 – 52.
77. Мельник А.Є. Аналіз дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / А.Є. Мельник // Київський економічний університет. – 2010. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics.
78. Моїсеєнко Г.І. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація [Текст] / Г.І. Моїсеєнко // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2010. – Вип. 29. – С. 96 – 99.
79. Момот Т.В. Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства [Текст] / Т.В. Момот // Научно-технический сборник Харьковской национальной академии городского хозяйства. – 2008. – Вып. 85. – С. 207 – 211.
80. Нашкерська М.М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства [Текст] / М.М. Нашкерська // Науковий вісник «Львівської політехніки». – 2009. - №1. – С. 136-140.
81. Паянок Т. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів [Текст] / Т. Паянок // Економіст. – 2017. – Вип. 3. – С. 27 – 32.
82. Побережець О.В. Теоретичні аспекти та напрями удосконалення обліку поточної дебіторської заборгованості [Текст] / О.В. Побережець, І.М. Кисляк // Економіка, право, фінанси. – 2018. – № 10'1. – С. 14-18.
83. Попович О.В. Проблеми обліку розрахунків з покупцями та замовниками і

шляхи їх вирішення [Текст] / О.В. Попович, Ю.В. Якимчук // Молодий вчений. – 2017. - № 11 (51). – С. 1275 – 1278.

84. Пупко Г.М. Аудит и ревизия [Текст]: учебн. пособие / Г. М. Пупко – М. : "Книжный дом", 2012. – 385 с.

85. Пушкар М.С. Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація [Текст] : монографія / М. С. Пушкар, М.Г. Чумаченько. – Тернопіль: Карт - бланш, 2011. – 336 с.

86. Рогозян Л.Є. Ревізія і контроль [Текст]: навч. посібник / Л.Є. Рогозян, В.В. Вахлакова. - Алчевськ: ДонДТУ, 2008. – 209 с.

87. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст]: навч. посібник / Г.В. Савицька. – 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Знання, 2005. – 662 с.

88. Сарапіна О.А. Теоретичні засади управління дебіторською заборгованістю [Текст] / О.А. Сарапіна // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – Вип. 4. – С. 192 - 198.

89. Свінарьова Г.Б. Система контролю дебіторської заборгованості на торговельному підприємстві [Електронний ресурс] / Г.Б. Свінарьова, О.В. Побережець, Н.В. Чебан // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – Вип. 4. – С. 94. - Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n4.html> □98.

90. Соловей Н.В. Проблеми обліку дебіторської заборгованості [Текст] / Н.В. Соловей, К.І. Маліношевська // Ефективна економіка. – 2016. - №17. – С. 22 – 25.

91. Таратута Л.В. Управління поточною дебіторською заборгованістю в умовах кризи [Текст] / Л.В. Таратута // Сталий розвиток економіки. – 2015. - № 4. – С. 220 – 228.

92. Усач Б.Ф. Контроль і ревизия [Текст]: підручник / Б.Ф. Усач. – 4-е вид. - К.: Знання-Прес. – 2011. – 253 с.

93. Федоров С.Є. Ревізія як метод фінансового контролю [Текст] / С.Є. Федоров // Форум права. - 2016. – № 1. – С. 528 – 531.

94. Хмельков А.В. Державний фінансовий контроль [Текст]: підручник / А.В.

Хмельков. - Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. –228 с.

95. Цегельник Н.І. Оцінка дебіторської заборгованості в системі розрахунків із покупцями підприємств [Текст] / Н.І. Цегельник - 2013. - № 6. – С. 51- 55.

96. Ценклер Н.І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольної-аналітичної функції обліку [Текст] / Н.І. Ценклер, П.Б. Кватирка. // Вісник Хмельницького університету. – 2010. – Вип. 29. – С. 87-90.

97. Чорнобривець М.М. Дебіторська заборгованість: сутність та причини виникнення [Текст] / М.М. Чорнобривець // Європейські перспективи. – 2013. - № 10. – С. 181 – 185.

98. Юджин Ф. Бригхем Финансовый менеджмент [Текст] / Юджин Ф. Бригхэм, Майкл С. Эрхардт. – 10-е изд.– СПб.: Питер. – 2007. – 960 с.

99. Якубський М.Я. Дебіторська та кредиторська заборгованість: контроль та управління як запорука успішного розвитку [Електронний ресурс] / М.Я. Якубський, О.О. Файрон // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 276 – 282.

100. Яременко Л.М. Особливості обліку дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах [Текст] / Л.М. Яременко // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 29/2. – С. 343 – 347.

ДОДАТКИ